

Research Paper

Pathology of Demands of Teachers' Union (2017 to 2022)

*Khalilallah Sardarnia¹ Gholamreza Fatchinezhad² Hengameh Alborzi³

1. Professor of Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran
2. M.A. Student of Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran
3. Ph.D. in Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran

DOI: <https://doi.org/10.22034/ipsa.2024.520>

Receive Date: 01 August 2024

Revise Date: 06 October 2024

Accept Date: 19 October 2024

©2021 by the authors, Licensee IPSA, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Extended Abstract

Introduction

With the significant occurrence of economic-livelihood crises from the second half of the 2010s onwards and the formation of nationwide protests in the country, teachers also made demands in self-motivated street forms with union content, which is a manifestation of has had more The interesting thing about these demands was that the teachers no longer have acceptable trust in their union organizations, and this made them choose the streets to express their demands and appear directly in the streets to advance their goals. The present study seeks to investigate why this is the case .

Research Objectives

Pathological analysis and recognition of the role and diminution of the role of Guild unions in teachers' Guild protests and analyzing why the importance of the street and cyber space in teachers' Guild protests and finally presenting suggestions to restore trust in civil and trade union institutions in trade union protests and the participation of Teachers, and to reduce the consequences of street and direct protests and to prevent union and non-union protests from becoming more radicalized, is The most important goals of this research are practical.

Key Questions

The current research seeks to answer the question, why in recent years, teachers have followed their Guild demands not through Guild unions, but mainly through streets and public squares? In other words, why have Guild unions been gradually marginalized and the street has gained more visibility in the pursuit and advancement of Guild and political-social demands with the spontaneous presence of teachers? And what have been the most important consequences of teachers' Guild demands, mostly on the street, in the last few years?

* Corresponding Author:
Khalilallah Sardarnia, Ph.D.
E-mail: kh_sardarnia@yahoo.com

Hypothesis

In this regard, using the theory of street politics, the hypothesis was proposed that the reduction of trust in the functions of Guild unions, their conservatism and the lack of continuous follow-up of Guild union demands, along with the high mobilization, stimulation and participation capacities of internet social networks, have been influential on the street and the self-motivation of teachers' Guild union demands and reducing the role of Guild unions in recent years.

Research Method Used for Analysis

The current study was based on the field-exploratory method, the statistical population of which was the teachers of Shiraz city as the most important center of union and street demands of teachers after Tehran. The collection method is structured interview. Since this research is of a qualitative type with qualitative interview content analysis, unlike quantitative researches, in determining the sample size, not the common formulas, but the data saturation approach has been used. This means that by repeating the results and data of the interview, the continuation of the interview was avoided and the data and findings were analyzed. It is worth mentioning that in some categories, the authors also started quantitative analysis and presented some statistics. Analysis of data and information obtained from the interview was done by drawing a table by determining the category or main and sub-classes or categories and frequency, presenting spoken and written documents extracted from the interviews and analyzing them in the framework of the main theories of the research.

Research Findings

The results of this research showed that teachers did not have acceptable trust in their institutions and trade unions, and this caused them to choose the street to express their demands. The ineffectiveness of trade union institutions and organizations, their political dependence on the government and the government, lack of attention to real demands, etc. have gradually led to the distance between this Guild and the guild union organizations of this group, which has finally been visible in the rallies and strikes of recent years. This desperation deep-rooted to guild unions and civil organizations in the context of unique opportunities that social networks such as Facebook, YouTube and mobile phones have created for organizing and expressing demands, has caused these people to advance the goals of social justice and reduce social inequalities in be present directly in the streets.

Keywords: Street protests, Street politics, Guild unions, Educators, Demands.

References

- Ashuri, Dariush (2001), *political encyclopedia*, Tehran: Morvarid [In Persian].
- Bakhtiari, Farangis (2021), Movement of teachers (1300-1399), taken from the review site at the address: <http://naghd.info/teachers-1300-1399-S.pdf> [In Persian].
- Bayat, Asef. (2010). *Life as Politics: How Ordinary People Change the Middle East*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bayat, Assef (2011), *Life as politics, how ordinary people change the Middle*

- East*, translated by Fatemeh Sadeghi, Internet publishing [In Persian].
- Bayat, Assef (2012), *Street Politics: poor peoples Movement in Iran*, translated by Asadullah Nabavy chashmi, Tehran: Pardis Danesh [In Persian].
- Castells, Emanuel (2017), *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*, translated by Mojtaba Qolipour, Tehran: Nashr-e-Markaz [In Persian].
- Chambers-Ju, Christopher (2024), Teachers' Unions, the Labor Movement, and Education Reform, <https://cambridgeblog.org/2024/08/teachers-unions-the-labor-movement-and-education-reform/>.
- Ghazi, Abolfazl (1996), *Constitutional Rights and Political Institutions*, Tehran: University of Tehran [In Persian].
- Gindinand & Finger (2013), Promoting Education Quality: the Role of Teachers' Unions in Latin America, Background paper prepared for the Education for all global monitoring report 2013/4, Teaching and learning: achieving quality for all, p.41, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225931>.
- Kritzer, Herbert (1977) "Political Protest and Political Violence: A Nonrecursive Causal Model", *Social Forces*, 55 (3): 630-640.
- Mccollow, John. (2017), Teacher Unions, Oxford Research Encyclopedia of Education:<https://oxfordre.com/education/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-201>.
- Medadi, A., & Mahdavi, A. H. (2024). Teacher union's involvement in education policy: lessons from the Iranian teacher's movement. *Globalisation, Societies and Education*, 1-20. <https://doi.org/10.1080/14767724.2024.2305225>.
- Mousavi, Seyed Mohammad (2021), Sociological study of the limitations and possibilities of organizing association teachers in Tehran province (2006-2021), in her master's thesis, Faculty of Humanities, *Tarbiat Modares University* [In Persian].
- Musa Khan, Mohammad Mahdi (2017), trade union activity of Tehran teachers from 1320 to the uprising of 15 Khordad 1342, *Imam Khomeini and Islamic Revolution Research Institute* (dissertation) [In Persian].
- Nowroozpour, Morteza (2018), Analysis of political protests of January 2018, *Research Journal of Political Science*, fall, 14, pp: 185-220. [In Persian].
- Piran, Parviz (2005), "Poverty and Social Movements in Iran", *Social Welfare Research Quarterly*, 5(18), Fall [In Persian].
- Sardarnia, Khalilullah and Albarzi, Hengameh (2022), Analysis of the recent union-social protests in Iran (2017-2021) from the perspective of street politics

- theory, *Strategic Policy Quarterly*, 11 (40), spring, pp: 107-150 [In Persian].
- Sardarnia, Khalilullah and Jahedin Mohammadi, Sasan (2015), legal mechanisms of guild union interaction with the government and the weakness of institutionalization of guild unions in Iran, *in the Journal of Legal Studies*, 8 (1), spring, pp: 57-83[In Persian].
- Shahriari, Haider, Balaghi Inalo, Ehsan (2023), the challenges of union-political activism of teachers and their union organizations in the 1390s, *Research Journal of Political Sciences*, (3) 18, pp: 163-198. [In Persian].
- Tajik, Mohammad Reza (2006), Street and Politics; Playful political experience in today's Iran, *Political Science Journal*, 2(4), pp: 33-74. [In Persian].
- Tajik, Mohammadreza (1998), discourse organizations and society, several discourses in *Discourse Quarterly*, (2), fall [In Persian].
- Zimmt, Raz (2018), a Year of Protests in Iran: Situation Assessment, Institute for National Security Studies, 2018. *JSTOR*, <https://www.jstor.org/stable/resrep19465>, Accessed 13 Oct. 2024.

آسیب‌شناسی مطالبه‌گری صنفی فرهنگیان (۱۳۹۶ تا ۱۴۰۱)^۱

* خلیل‌اله سردارنیا^۱ ID، غلامرضا فاتحی‌نژاد^۲ ID، هنگامه البرزی^۳ ID

۱. استاد گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

۳. دانش‌آموخته دکتری علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

لینک گزارش نتیجه مشابهت‌یابی: <https://www.samimnoor.ir/view/fa/SimilarityResult?ItemID=4169704746/9%>

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.1735790.1403.19.3.4.2>

چکیده

با بروز و افزایش بحران‌های اقتصادی معیشتی از نیمه دوم دهه ۱۳۹۰ شمسی و شکل‌گیری اعتراض‌هایی در کشور، فرهنگیان نیز به‌گونه‌ای خودانگیزخته و خیابانی اقدام به مطالبه‌گری کردند. نکته مهم در این مطالبه‌گری‌ها، ناامیدی ریشه‌دار معلمان از تشکل‌های صنفی و مدنی در بستر فرصت‌های بی‌نظیری است که شبکه‌های اینترنتی برای سازمان‌دهی فعالیت‌های آنان ایجاد کرده است. پرسش اصلی پژوهش حاضر، این است که «چرا فرهنگیان در سال‌های اخیر، مطالبات خود را نه تنها از طریق مجامع صنفی، بلکه عمدتاً به‌صورت خودانگیزخته و در بستر خیابان دنبال کرده‌اند؟» در همین راستا، با بهره‌گیری از نظریه «سیاست خیابان» آصف بیات و باروش گردآوری داده‌ها به شیوه کتابخانه‌ای، اینترنتی، و میدانی (مصاحبه ساختاریافته) و تحلیل محتوای کیفی و کمی داده‌های به‌دست آمده، این فرضیه مطرح شد که «کاهش اعتماد به کارکردهای تشکل‌های صنفی، محافظه‌کاری تشکل‌ها و عدم پیگیری پیوسته مطالبات صنفی در کنار ظرفیت‌های بالای بسیجی، تهییجی، و مشارکتی شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، بر خیابانی و خودانگیزخته‌تر شدن مطالبه‌گری صنفی معلمان و کاهش نقش‌آفرینی تشکل‌های صنفی در سال‌های اخیر تأثیرگذار بوده‌اند؛ بنابراین، با به‌کارگیری راهکارهایی مانند فراهم کردن آزادی برای فعالیت‌های صنفی و نهادمند معلمان، ایجاد تمهیدات و فرصت‌های قانونی برای گزارش مطالبات به مقامات، لزوم تقویت قانونمندی و باورمندی به قانون، لزوم پیگیری مستمر و بدون اهمال مطالبات توسط تشکل‌های صنفی و... می‌توان اعتماد به تشکل‌های صنفی و در نتیجه، مطالبه‌گری نهادمند را به جامعه بازگرداند.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۱۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۷/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۲۸

نوع مقاله: پژوهشی

واژگان کلیدی:

سیاست خیابان، مطالبه‌گری، فرهنگیان، اتحادیه‌های صنفی

* نویسنده مسئول:

خلیل‌اله سردارنیا

پست الکترونیک: kh_sardarnia@yahoo.com

مقدمه

با بروز و افزایش بحران‌های اقتصادی - معیشتی از نیمه دوم دهه ۱۳۹۰ به این سو در ایران، مطالبه‌گری‌های مختلفی به گونه‌ای زنجیروار روی داده که در این مورد می‌توان به اعتراض‌های کارگری و عمومی دی‌ماه ۱۳۹۶، آبان ۱۳۹۸، و اعتراض‌های پاییز ۱۴۰۱ به عنوان مهم‌ترین آن‌ها اشاره کرد. در این مطالبه‌گری‌ها، فرهنگیان و معلمان نیز به گونه‌ای خودانگیخته (خیابانی) و نهادمند (اتحادیه‌ای-تشکلی) با محتوای صنفی، مشارکتی زنجیروار داشته‌اند که نسبت به اصناف و اقشار دیگر، از نمود و تجلی بیشتری برخوردار بوده است. در طول یک دهه گذشته، جامعه فرهنگیان به شکل‌های گوناگون، اعتراض خود را به مشکلات معیشتی - رفاهی، حقوق و مزایا، هم‌ترازی با استادان دانشگاه، بی‌عدالتی‌های اقتصادی و سیاست‌گذاری‌های استخدامی به شکل‌های متعارف در قالب اتحادیه‌های صنفی و شیوه‌های نامتعارف همچون اعتصاب و تحصن نشان داده‌اند. مطالبه‌گری‌های ۲۰ اردیبهشت ۱۳۹۷، اعتصاب‌های ۲۲ مهر ۱۳۹۷، اعتصاب‌های سراسری ۲۳ مهر ۱۳۹۷، اعتصاب‌های سراسری ۲۲ و ۲۳ آبان ۱۳۹۷، مطالبه‌گری‌های سراسری ۲۰ آبان ۱۴۰۰، مطالبه‌گری‌های سراسری ۱۱ آذر ۱۴۰۰، مطالبه‌گری‌های سراسری ۲ دی ۱۴۰۰، مطالبه‌گری‌های سراسری ۲۰ تا ۲۲ دی ۱۴۰۰، مطالبه‌گری‌های سراسری ۲۳ دی ۱۴۰۰، مطالبه‌گری‌های سراسری ۳۰ بهمن ۱۴۰۰ و مطالبه‌گری‌های سراسری اردیبهشت ۱۴۰۱، از این جمله‌اند.

اگرچه مطالبات همه اقشار جامعه مهم است، اما مطالبه‌گری‌های معلمان در سال‌های اخیر به دلایلی جایگاه ویژه‌ای داشته که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: جایگاه اجتماعی فرهنگیان و تأثیر عملکردی آنان بر طیف‌های گوناگون اجتماعی، درگیری عمیق معلمان در مناسبات فرهنگی-آموزشی، وجود معلمان و فرهنگیان به عنوان یک «گروه مرجع مهم»، اثرات سرایتی اعتراض‌های آنان بر اقشار دیگر، ارتباط مستقیم با گروه‌های مختلف دیگر، آمار بالای کمی و وزارت آموزش و پرورش به عنوان گسترده‌ترین سازمان استخدامی.

براین اساس، پژوهش حاضر در پی پاسخ‌گویی به این پرسش است که «چرا در سال‌های اخیر، فرهنگیان، مطالبات خود را نه تنها از طریق مجامع صنفی، بلکه بیشتر از طریق خیابان و میدان‌های عمومی دنبال کرده و می‌کنند؟» به بیان روشن‌تر، «چرا تشکل‌های صنفی، به تدریج به حاشیه رانده شده و خیابان با حضور خودانگیخته معلمان، نمود بیشتری در پیگیری و پیشبرد مطالبه‌گری‌های صنفی و سیاسی - اجتماعی پیدا کرده است؟» و «مهم‌ترین پیامدهای مطالبه‌گری صنفی بیشتر خیابانی معلمان در چند سال اخیر چه بوده‌اند؟»

۱. پیشینه پژوهش

شهریاری و بلاغی اینالو (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «چالش‌های کنشگری صنفی سیاسی معلمان و تشکل‌های صنفی آنان در دهه ۱۳۹۰»، کنشگری صنفی سیاسی معلمان در دهه ۱۳۹۰ را نقطه عطف و فصل جدیدی از تاریخ کنشگری صنفی سیاسی معلمان نامیده‌اند و با به‌کارگیری روش مصاحبه نیمه‌باز در میان ۳۰ نفر از کنشگران سیاسی صنفی معلمان، چالش‌ها و موانع کنشگری این صنف را بررسی کرده‌اند. برپایه یافته‌های این پژوهش، قشر معلمان در کنشگری صنفی سیاسی خود دارای سه چالش درونی (تعارض منافع، ضعف تشکیلاتی، و فقدان راهبرد منسجم) و سه چالش بیرونی (ناکارآمدی سیاست‌گذاری، عدم خوش‌بینی سیاست‌گذاران، و محیط بین‌المللی) هستند.

مدادی و مهدوی (۲۰۲۴) در مقاله‌ای با عنوان «مشارکت اتحادیه معلمان در سیاست آموزشی: درس‌هایی از جنبش معلمان ایران»، با تمرکز بر تحول اتحادیه معلمان در دو دهه گذشته، تأثیر اتحادیه‌های معلمان ایران را بر اصلاح سیاست‌های آموزشی بررسی کرده‌اند. به نظر نویسندگان، اتحادیه‌های معلمان به دلیل تغییر فضای سیاسی و اجتماعی کشور، منابع محدود، و عدم دسترسی به شبکه‌های بین‌المللی، هنوز نتوانسته‌اند با موفقیت از اصلاحات سیاست آموزشی دفاع کنند؛ با این حال، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد، با وجود این چالش‌ها، اتحادیه‌های معلمان می‌توانند بر حمایت از اصلاحات سیاست آموزشی در کشورهایی که با موانع چشمگیری روبه‌رو هستند، مؤثر باشند.

سردارنیا و البرزی (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل اعتراضات صنفی-اجتماعی اخیر در ایران ۱۳۹۶-۱۴۰۰» از منظر نظریه سیاست خیابان، اعتراض‌های صنفی را با داده‌های مشاهده‌ای میدانی و مصاحبه‌ای بررسی کرده‌اند. در این مطالعه، چند ویژگی مهم برای اعتراض‌های صنفی از نیمه دوم دهه ۱۳۹۰ به این سو یافته‌اند که عبارتند از: خودانگیزگی قابل توجه، بی‌اعتمادی به تشکل‌های صنفی و مدنی، توجه به خیابان به عنوان کانون اصلی بیان خودتعیین‌کنندگی و شکل دادن به مسیر تاریخمندی، ساختارشکنی در شعارها، استفاده از تاکتیک‌های جدید و به‌روز مبارزاتی، و استمرار زنجیروار فعالیت‌ها و اعتراضات.

موسوی (۱۴۰۰) در پایان‌نامه خود با عنوان «مطالعه جامعه‌شناختی محدودیت‌ها و امکان‌های تشکلیابی معلمان در استان تهران (۱۴۰۰-۱۳۸۵)»، پیوندهای اجتماعی موجود در میان معلمان ایران را با تأکید بر شکل‌گیری تشکل صنفی یا اتحادیه‌ها مطالعه کرده است.

در این پژوهش، عوامل مؤثر بر کنشگری جمعی معلمان با تأکید بر عوامل زمینه‌ای اجتماعی و اثرگذاری این عوامل بر شکل‌گیری اصناف معلمان و عوامل همبستگی‌بخش بررسی شده‌اند. بختیاری (۱۴۰۰) نیز در کتاب «جنبش معلمان»، بر این نظر بوده است که معلمان با بیش از پانزده میلیون دانش‌آموز از شهرهای بزرگ تا روستاها، با جمعیت جوان در ارتباطی فعال هستند و مبارزه طبقاتی آن‌ها، بازتاب گسترده‌ای در میان اقشار کارگری داشته است.

نوروزپور (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل اعتراض‌های سیاسی دی‌ماه ۱۳۹۶»، بر پایه دو نظریه فرصت سیاسی و شناسایی و با به‌کارگیری روش تحلیل محتوای کیفی، عناصر معنایی شکل‌دهنده این اعتراض‌ها را در قالب دو دسته بنیادی و دورانی مطالعه کرده است. نویسنده، علت اصلی اعتراض‌های دی‌ماه ۱۳۹۶ را مؤلفه‌های ذهنی‌ای مانند تبعیض و تحقیر می‌داند.

زیمت (۲۰۱۸) نیز در یک گزارش پژوهشی با عنوان «یک سال اعتراض در ایران: ارزیابی وضعیت» با اشاره به اعتراض‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۸ معلمان، کارگران، ...، ادامه اعتراض‌ها را نشان‌دهنده ناامیدی عمومی می‌داند. زیمت بی‌اعتمادی فزاینده شهروندان به تشکیلات سیاسی و ناتوانی آنان در ارائه راه‌حل‌هایی برای رفع مشکلات را عامل افزایش ظرفیت جنبش اعتراضی در آینده دانسته است. وی توانایی حکومت در غلبه بر ضعف‌های اساسی خود، اتحاد طبقه متوسط با کارگران، و بهبود سازماندهی در سطح ملی را از راهکارهای کاهش تهدیدات جنبش‌های اعتراضی برمی‌شمرد.

موسی‌خان (۱۳۹۶) در پایان‌نامه خود با عنوان «فعالیت صنفی معلمان تهران از ۱۳۲۰ تا قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲»، فعالیت صنفی معلمان در مقطع زمانی ۱۳۲۰ تا خرداد ۱۳۴۲ را با ترکیبی از سازوکارهای چانه‌زنانه متعارف و مشارکت نامتعارف خیابانی و اعتصابات، مطالعه کرده است.

سردارنیا و جاهدین محمدی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «سازوکارهای حقوقی تعامل اصناف با دولت و ضعف نهادمندی اتحادیه‌های صنفی در ایران»، مسئله تعامل اصناف با دولت را بررسی کرده‌اند. به نظر این دو نویسنده، با تمام ایرادهایی که به اتحادیه‌های صنفی و نهاد‌های مدنی در ایران وارد می‌شود، فعالیت و پیشبرد مطالبات صنفی و مدنی از طریق آن‌ها گریزناپذیر است. با این حال، مطالعه یادشده نشان می‌دهد، بخش عمده‌ای از اتحادیه‌های صنفی، به لحاظ دستاوردها، با نقطه مطلوب، فاصله نسبتاً زیادی دارند.

تاجیک (۱۳۸۶) نیز در مقاله خود با عنوان «خیابان و سیاست؛ تجربه سیاستی از جنس

بازیگوشی در ایران امروز»، با محوریت سیاست‌ورزی در عرصه خیابانی، به تبیین ابعاد نظری اعتراضات و کنشگری شهروندان در جامعه پیچیده امروزی پرداخته است. تاجیک در این مقاله، دوران ما را دوران سیاست‌های معطوف به زندگی روزمره و میکروپلیتیک، و جهان اجتماعی مردم را جهانی متکثر و قطعه‌قطعه شده می‌پندارد. به نظر او، این شرایط، باعث به وجود آمدن خودهای اکسپرسیونیستی یا خودبیانگر شده که نگاه دیگری به سیاست، نظریه، و روش را طلب می‌کند.

اگرچه پژوهش‌های یادشده، دارای یافته‌های ارزشمندی هستند، اما ادامه اعتراض‌های پس از دی‌ماه ۱۳۹۶ با پیوستن کنشگران یا عاملیت‌های دیگر با ابعاد دیگر و همچنین، اهمیت مؤلفه خیابان در این اعتراض‌ها، انجام این پژوهش را ضروری کرد؛ زیرا، با بررسی آثار موجود می‌توان دریافت، تحقیق مستقیمی درباره چرایی برجستگی نقش خیابان و میداين در مطالبه‌گری‌های صنفی معلمان یا فرهنگیان و آسیب‌شناسی نقش و چالش‌های اتحادیه‌های صنفی در مطالبه‌گری‌های این قشر، به‌خوبی انجام نشده است. در ضمن، تازگی بازه زمانی پژوهش نیز بر ضرورت و نوآوری این مطالعه می‌افزاید.

۲. روش پژوهش

پژوهش حاضر بر مبنای روش میدانی-اکتشافی انجام شده است و جامعه آماری آن، معلمان یا فرهنگیان شهر شیراز، به‌عنوان مهم‌ترین کانون مطالبه‌گری صنفی و خیابانی معلمان پس از تهران بوده‌اند. روش گردآوری داده‌های نیز افزون بر منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی، به‌ویژه برای بخش نظری، از نوع مصاحبه ساختاریافته است. از آنجاکه این پژوهش از نوع کیفی با تحلیل محتوای کیفی مصاحبه است، برخلاف پژوهش‌های کمی، در تعیین حجم نمونه، نه از فرمول‌های رایج، بلکه از رویکرد اشباع داده استفاده شده است؛ به این معنا که با تکرار نتایج و داده‌های مصاحبه، از استمرار مصاحبه خودداری شده و به تحلیل داده‌ها و یافته‌ها پرداخته شد. تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه با ترسیم جدول و با تعیین مقوله، زیرمقوله‌ها، و فراوانی، ارائه مستندات گفتاری و نوشتاری برگرفته از مصاحبه‌ها و تحلیل آن‌ها در چارچوب نظریه‌های اصلی پژوهش انجام شد. گفتنی است، در برخی از مقوله‌ها، نویسندگان، افزون بر تحلیل محتوای کیفی، به ارائه فراوانی و آمار نیز پرداخته‌اند.

۳. چارچوب مفهومی و نظری پژوهش

در این بخش، ضمن تعریف مفاهیم، به بررسی چارچوب نظری بکار رفته در پژوهش، یعنی نظریه سیاست خیابان آصف بیات پرداخته خواهد شد.

۱-۳. تعریف مفاهیم

اتحادیه صنفی^۱: «صنف» در لغت به معنای نوع، گونه، دسته، یا رسته است. اتحادیه صنفی، یک شکل سازمانی-صنفی برای پیشبرد مطالبات و منافع اعضای یک سازمان به گونه‌ای هدفمند، نهادینه، و منسجم است. اتحادیه به اجتماع سازمان‌یافته‌ای گفته می‌شود که دارای منافع شغلی و مشترکات مادی هستند و برای کمک به ارتقای آن، اقدام به تشکیل گروه و فعالیت هماهنگ می‌کنند (آشوری، ۱۳۸۰، ۱۲۵). در یک تعریف دیگر، اتحادیه صنفی، یک شکل یا سازمان در زمره شخصیت‌های حقوقی است که با هدف پیگیری حقوق اعضا و پیشبرد اهداف، مطالبات، و مصالح مشترک یک صنف شکل گرفته و گاهی جنبه سیاسی نیز به خود می‌گیرد (قاضی، ۱۳۷۵، ۱۵۸). اتحادیه‌های صنفی معلمان، سازمان‌هایی هستند که برای حمایت و پیشبرد منافع جمعی معلمان و سایر کارکنان آموزش و پرورش تشکیل شده و می‌توانند شامل اعضای در نقش‌های غیرآموزشی باشند. در واقع، اینکه منافع جمعی معلمان چیست و چگونه باید دنبال شود، از موضوعات مهم مطرح در این شکل‌ها است که ممکن است در مقاطع مختلف، پاسخ‌های متفاوتی داشته باشند (مک‌کالو^۲، ۲۰۱۷، ۲).

مطالبه‌گری^۳: در فرهنگ فارسی معین، واژه مطالبه‌گری از مطالبه، به معنای خواستن و طلب کردن آمده است (معین) و در فرهنگ دهخدا نیز به معنای خواستن چیزی یا حق خود را از کسی طلب کردن ذکر شده است (دهخدا). معادل انگلیسی «مطالبه»، «Demand» است که در آکسفورد، به معنای «درخواست جدی چیزی از کسی» است (لغت‌نامه آکسفورد)؛ بنابراین، مطالبه‌گری، به معنای تقاضای کاری از فرد یا یک سازمان است. مطالبه‌گری، مفهومی اجتماعی، حقوقی، و سیاسی و جزو ابتدایی‌ترین حقوق انسان‌ها به‌شمار آمده و بسیاری از قوانین داخلی و بین‌المللی به‌گونه‌ای مستقیم و غیرمستقیم به آن اشاره کرده‌اند. در علوم

1. Guild or Profesional Unions

2. Mccollow

3. Demanding

اجتماعی و سیاسی، مطالبه‌گری، به معنای درخواست حق و حقوق اجتماعی، سیاسی، و اقتصادی فرد از سازمان‌ها و نهادهای حکومتی است و مطالبه‌گری اجتماعی، زمانی شکل می‌گیرد که عده‌ی زیادی از مردم، خواست عمومی خود را مطرح می‌کنند.

سیاست خیابان^۱: منظور از سیاست‌های خیابانی، مجموعه‌ای از مناقشه‌ها و پیچیدگی‌های همراه با آن در بین یک حرکت توده‌ای ناراضی و بی‌اعتماد به نهادهای مدنی و صنفی و تشکلهای سیاسی و حزبی است که به‌طور دوره‌ای در فضای فیزیکی-اجتماعی خیابان‌ها روی می‌دهد. فضاهای عمومی، محلی برای ستیزه‌گری توده‌های ناراضی علیه قدرت حاکم ناپسندگو و ناکارآمد، به‌شمار می‌آید. در واقع، آنچه خیابان‌ها را به لحاظ سیاسی فعال می‌کند، استفاده‌ی فعالانه از فضای عمومی است که قدرت حاکم و گروه‌های برخوردار از قدرت سیاسی را به چالش فرا می‌خواند (بیات، ۱۳۹۱، ۴۱-۳۹).

۲-۳. نظریه‌ی سیاست خیابان

سیاست خیابانی، مفهومی جدید و نظریه‌ای است که نخستین‌بار توسط آصف بیات، از تحلیل‌گران برجسته، در کتاب معروفش با عنوان «زندگی به‌مثابه سیاست، چگونه مردم عادی، خاورمیانه را تغییر می‌دهند»، طرح شد. منظور وی از سیاست خیابان در واقع، همان ابراز نارضایتی‌ها و مطالبه‌گری مردم در عرصه‌ی عمومی است. در بستر پدیده‌ی سیاست خیابان، توده‌ها و طبقات پایین و متوسط شهری در غیاب تشکیلات حزبی و مدنی و بی‌اعتماد به آن‌ها، از طریق قدم زدن، مشاهده، رانندگی، شعار دادن، و... نقش اعتراضی خود را ایفا می‌کنند. بیات، سیاست خیابانی را دربردارنده‌ی مجموعه‌ای از برخوردها و مضمون‌های هدفمند میان یک فرد یا مجموعه‌ای از افراد و مقامات می‌داند که در فضای فیزیکی و اجتماعی خیابان‌ها، شکل می‌گیرد. البته وی بر این نظر است که سیاست خیابانی، افزون‌بر منازعه میان مقامات و گروه‌های غیررسمی، یک بعد دیگر هم دارد و آن منازعه بر سر کنترل فضا و نظم عمومی است (بیات، ۲۰۱۰، ۱۲-۱۱). خیابان، اصلی‌ترین مکان سیاست برای مردم عادی است که در مراکز نهادینه‌ی قدرت جایگاهی ندارند. به‌نظر بیات، عنصر «فضا» در سیاست خیابانی است که آن را منحصر به فرد می‌کند (بیات، ۲۰۱۰، ۱۶۷)؛ پس در یک معنای کلی، سیاست خیابانی به رفتارها و کنش‌های مردم عادی در بستر فضاهای عمومی جامعه که دارای ماهیت سیاسی

1. Street Politics

هستند، اطلاق می‌شود. منظور از ماهیت سیاسی این است که بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی در یک جامعه تأثیر می‌گذارند. در این بین، فناوری‌های نوین ارتباطی، به‌ویژه اینترنت و ماهواره‌ها، به‌مثابه مهم‌ترین منابع فرصت‌ساز و تهییجی بسیجی و آگاهی‌دهنده برای بسیج توده‌ها و طبقات پایین و متوسط شهری در خیابان عمل کرده‌اند. در واقع، جنبش‌های اجتماعی، مهم‌ترین کارگزار بسیجی در اعتراضات خیابانی بوده‌اند.

بیات، خیابان را عرصه عمومی بیان نارضایتی‌های گسترده طبقات پایین، توده‌های شهری، بیکاران، افراد عامی و بی‌سواد، زنان خانه‌دار، و گروه‌ها و اقشاری از این دست به‌شمار می‌آورد که فاقد تشکیلات نهادی بوده و عمدتاً به‌گونه‌ای خودانگیخته در خیابان به اعتراض و بیان مطالبات اقتصادی و معیشتی خود روی می‌آورند. البته نقش جنبش‌های اجتماعی در هدایت اعتراضات مردمی و پوشش شبکه‌ای آنان را نمی‌توان نادیده گرفت. او خیابان را عرصه‌ای برای انتقال احساسات، نارضایتی‌ها، نمادها، ایستارها، حساسیت‌های جمعی، احساسات مشترک، و افکار عمومی مردم (به‌ویژه توده‌ها و فقیرهای شهری بی‌اعتماد به نهادهای مدنی و حزبی و فاقد پشتیبانی‌های نهادینه‌شده حزبی) به نهادهای تصمیم‌گیر با هدف اصلاح سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها، و قوانین در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، و توزیعی خدماتی توصیف می‌کند (بیات، ۲۰۱۰، ۲۱۲). گفتنی است، دانشجویان نیز همواره به‌عنوان عضو مهم و بدنه فکری هدایتی در جنبش‌های اجتماعی-خیابانی فقیرای شهری عمل کرده‌اند. توجه به این نکته، نظریه سیاست خیابان بیات را در ایران و در مورد اعتراضات اخیر، کاربردی‌تر و ملموس‌تر می‌کند.

بیات در اثر دیگر خود با عنوان «سیاست‌های خیابانی، جنبش تهیدستان در ایران»، بر پایه یک پژوهش میدانی به تحلیل جنبش تهیدستان شهری بین سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۰ در جامعه ایران پرداخته و حاصل تحلیل‌های خود را در قالب نظریه «پیشروی آرام» مردم شهری ارائه کرده است. موضوع اصلی موردبررسی بیات در این کتاب، توصیف و تحلیل مجموعه فعالیت‌های گروه‌های فاقد امتیاز (تهیدستان شهری) در جامعه ایران است. شورش مسکن و اشغال خانه‌ها و هتل‌ها در سال‌های نخست پس از انقلاب، تصرف املاک و زمین‌های شهری برای ساخت سکونتگاه‌های غیررسمی، جنبش بیکاران شهری و تلاش برای ایجاد اتحادیه بیکاران و سیاست‌های دستفروشان خیابانی برای باقی ماندن در خیابان، از جمله موضوعاتی هستند که بیات بررسی کرده است. هدف بیات از تدوین نظریه «پیشروی آرام»، تلاشی است

در راستای گشودن دریچه‌هایی نظری برای مشاهده جنبه‌های خاموش و پنهانی از فعالیت و مقاومت روزانه مردم عادی در راستای بهبود شرایط زندگی‌شان. برجسته‌ترین مفاهیمی که بیات در تشریح این نظریه به کار می‌برد، عبارتند از: «گروه‌های فاقد امتیاز»، «ضرورت بقا»، «زندگی شرافتمندانه»، «شبکه‌های انفعالی»، «عمل مستقیم»، «سیاست‌های غیررسمی»، و «سیاست‌های خیابانی»؛ بنابراین، پیشروی آرام، پاسخی طبیعی و اخلاقی به «اضطرار بقا» و «تمایل به داشتن یک زندگی شرافتمندانه» است (بیات، ۱۳۹۱، ۳۵).

بیات، پیشروی آرام را «تقلا و کوشش همیشگی، روزمره و جزئی و غالباً خاموش تهدیدستان جهان سوم که در برخی مقاطع تاریخی ویژگی جمعی به خود می‌گیرد»، تعریف می‌کند (بیات، ۱۳۹۱، ۲۷۹). به بیان روشن‌تر، پیشروی آرام، عمل مستقیم، خاموش، و فردی برخی گروه‌ها است که به نتایجی «ماندگار» ختم می‌شود؛ البته، در شرایطی که فرصت‌های مناسبی ایجاد شود یا دستاوردهای پیشین تهدید شوند، احتمال جمعی و آشکار شدن پیشروی آرام در قالب سیاست‌های خیابانی وجود دارد. سیاست‌های خیابانی، برجسته‌ترین سطح عمل در راهبرد پیشروی آرام به‌شمار می‌آید. به‌گفته بیات، «منظور از سیاست‌های خیابانی، مجموعه‌ای از مناقشه‌ها و پیچیدگی‌های ملازم با آن بین یک حرکت توده‌ای جمعی و مقامات مسئول است که به‌طور دوره‌ای در فضای فیزیکی-اجتماعی خیابان‌ها شکل می‌گیرد و بروز می‌کند» (بیات، ۱۳۹۱، ۴۰).

بیات بر این نظر است که دو عامل کلیدی، سبب تبدیل شدن خیابان به عرصه فعالیت سیاسی می‌شود. عامل نخست، از رابطه فضا و قدرت (بر پایه نظریه کلی فوکو) ناشی می‌شود؛ به این معنا که این فضای عمومی، به محلی برای ستیزه‌گری بین توده و قدرت حاکم تبدیل می‌شود. عنصر دوم در شکل‌دهی سیاست‌های خیابانی، چیزی است که بیات آن را شبکه انفعالی بین استفاده‌کنندگان از مکان‌های عمومی می‌نامد. در واقع، خیابان به‌عنوان یکی از مکان‌های عمومی، دارای این امکان است که مردم در آن بدون داشتن یک شبکه فعال، بسیج شوند (بیات، ۱۳۹۱، ۴۴-۴۱).

بنابراین، می‌توان گفت، امروزه خیابان و میدانی عمومی، جاهایی هستند که در آن سیاست خرد یا میکروپلیتیک، بروز و ظهور می‌یابد. خیابان، عرصه سبک‌های هنجارشکن و سنت‌شکنی در بیان اعتراض به شکل فردی و گروهی و فاصله‌گیری از بیان اعتراضات به شکل حزبی است. به بیان روشن‌تر، خیابان در کلان‌شهرهای امروز به محلی برای تلاقی سیاست

خرد و سیاست کلان تبدیل شده است. خیابان به گونه‌ای فزاینده، در حال تبدیل شدن به عرصه بازی «خود اکسپرسیونیستی» یا همان تجربه فردی است (تاجیک، ۱۳۸۶، ۳۵ و ۳۷). «خیابان» با ملموس‌ترین، محسوس‌ترین، و صریح‌ترین بیان به ما می‌گوید که توده‌های مردم، برخلاف گذشته، محکوم به ماندن در حاشیه سیاست، انفعال، بی‌تفاوتی، و تماشاگری صرف نیستند، بلکه بازیگرانی فعال در عرصه اجتماعی و سیاسی و چالشگر حکومت‌ها با بیان مستمر مطالبات اقتصادی، صنفی، و طبقاتی هستند (تاجیک، ۱۳۸۶، ۳۵).

مانوئل کاستلز نیز از نظریه پردازان مطرح در حوزه جنبش‌های اجتماعی و اعتراضات به شکل خیابانی با استفاده از فرصت‌ها و ظرفیت‌های «جامعه شبکه‌ای»^۱ و فضای سایبری-اینترنتی است. او اشغال فضای عمومی شهری (خیابان و میدانی) توسط معترضان فقیر و طبقات پایین و گتوهای شهری، صاحبان اصناف، فعالان مدنی و سیاسی را نمایش خودآگاهی توده‌ها و شهروندان برای تعیین سرنوشت خود و ساختن تاریخ و رهایی از انقیاد، استثمار و ظلم به‌شمار می‌آورد (کاستلز، ۱۳۹۶، ۱۰). کاستلز، اشغال فضاهای شهری توسط افراد و گروه‌ها را تجلی «خرده‌سیاست» در کنار سیاست‌های کلان می‌داند. وی از اصطلاح «خودارتباطی توده‌ای»^۲ در عصر شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و ماهواره‌ای استفاده می‌کند که برای اشاره به شبکه‌های افقی ارتباطی توده‌های شهری و طبقات پایین و میانی در فضاهایی به کار می‌رود که یا فاقد نهادها و تشکل‌ها هستند یا رسانه‌ها بیشتر در کنترل دولت‌ها هستند. خودارتباطی توده‌ای با شبکه‌های تعاملی اطلاعاتی افقی سبب سازماندهی سریع و کم‌هزینه توده‌ها و طبقات پایین و میانی شهری و استمرار جنبش‌های اجتماعی عدالت طلب شده است (کاستلز، ۱۳۹۶، ۱۴). فضاهای اشغال شده شهری توسط توده‌های شهری توانمند شده با استفاده از ظرفیت‌های بسیجی جنبش‌های اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی سایبری، سرشار از معنا، نمادها، قدرت نمادین و آمال و آرزوهای عدالت طلبانه، برابری خواهانه و ضدسلطه برای کنترل واقعی حیات اجتماعی توسط خودشان است (کاستلز، ۱۳۹۶، ۱۹-۱۷).

۴. یافته‌های میدانی پژوهش

در این قسمت، نخست، یافته‌های میدانی پژوهش که حاصل مصاحبه از طریق پرسش‌نامه

1. Network Society

2. Mass self- Communication

ساختاریافته با معلمان یا فرهنگیان شیراز است، در قالب جدول‌هایی، ارائه و شرح داده می‌شوند؛ سپس، بحث تحلیلی برای پیوند بین نظریه پژوهش و یافته‌ها طرح می‌شود تا از این منظر، پاسخ تحلیلی و میدانی پژوهش به مخاطبان این نوشتار ارائه شود.

۱-۴. جامعه آماری، روش پژوهش، تحلیل داده‌ها، و سطوح تحلیل

در این پژوهش از ۴۰ نفر از فرهنگیان شیراز درباره مسئله اصلی پژوهش، یعنی نقش اتحادیه‌های صنفی فرهنگیان در سازماندهی، تشویق، و هویت دادن به مطالبه‌گری‌های صنفی و چرایی فاصله‌گیری فرهنگیان از اتحادیه‌ها و سوق یافتن به مطالبه‌گری مستقیم و خودانگیخته و نیز مهم‌ترین الزامات و بایسته‌ها برای رفع چالش‌های فراروی مطالبه‌گری متعارف و نهادمند صنفی، نظرخواهی شد. هر پرسش‌نامه ساختاریافته، در بردارنده ۲۰ پرسش از نوع باز بوده و در پایان، مقوله‌های اصلی براساس پاسخ‌های دریافتی استخراج شدند. برای استخراج این مقوله‌های اصلی، ابتدا پاسخ‌های به‌دست آمده از پرسش‌نامه، گردآوری و سپس، کدهای درون متن، استخراج و دسته‌بندی و پس از آن برپایه دسته‌بندی‌ها، زیرمقوله‌ها، و سرانجام، مقوله‌های اصلی، استخراج و در قالب جدول تنظیم شدند. در راستای اهداف و پرسش‌های پژوهش، پرسش‌نامه در ۶ بخش طراحی شد که این اجزا و بخش‌ها به ترتیب عبارتند از: (۱) پیشینه مشارکتی صنفی-مدنی فرهنگیان؛ (۲) تمایلات نهادی آن‌ها برای مطالبه‌گری صنفی در سال‌های اخیر، به‌ویژه از نیمه دوم دهه ۱۳۹۰ به این سو؛ (۳) تمایلات و جهت‌گیری‌های خیابانی در فعالیت‌های صنفی سال‌های اخیر (میزان تمایل آن‌ها به شرکت در فعالیت‌های صنفی خیابانی، دلایل اعتقادی و نگرشی این امر، دلایل سیاسی یا اثربخشی این امر و دستاوردهای مشارکت در فعالیت‌های صنفی خیابانی)؛ (۴) تأثیر فضای اینترنتی و سایبری در فعالیت‌های صنفی در سال‌های اخیر (نحوه پیگیری مطالبات صنفی به‌شکل مجازی، دلایل ترجیح رسانه‌های اینترنتی داخلی و خارجی برای پیگیری مسائل صنفی، و تأثیر رسانه‌های مجازی داخلی و خارجی در شکل دادن به افکار عمومی)؛ (۵) آسیب‌شناسی فعالیت‌های صنفی (دلایل سیاسی شدن مطالبه‌گری‌های صنفی اخیر و چالش‌های تشکل‌های صنفی)؛ (۶) پیشنهادها و راهکارهای پیشنهادی (در قالب سه پرسش امکان‌سنجی بازگرداندن اعتماد به تشکل‌های نهادی، غیررادیکیال شدن اعتراضات صنفی، و راهکارهای آموزشی برای تعامل معلمان و تشکل‌های نهادی). برپایه این بخش‌ها و پرسش‌های مطرح‌شده، جدول‌هایی طراحی شده است که در هرکدام داده‌های دریافتی پس از تحلیل محتوای پاسخ‌ها به‌صورت کمی و کیفی ارائه شده است.

۲-۴. یافته‌های مطالعه میدانی پژوهش

نخستین تحلیل، مربوط به میزان مشارکت معلمان در تشکل‌های صنفی معلمان و علت همکاری یا عدم همکاری آن‌ها است که در قالب سه جدول به شکل زیر ارائه شده‌اند. در جدول شماره (۱) میزان عضویت و مشارکت و عدم عضویت یا مشارکت آمده است. در دو جدول شماره (۲) و (۳) دلایل این امر در دو مقوله اصلی نگرشی اعتقادی و سازمانی-سیاسی بیان شده است.

جدول شماره (۱). میزان عضویت و عدم عضویت معلمان در تشکل‌های صنفی و مدنی

محورها	از مجموع ۴۰ نفر	درصد
عضویت در تشکل‌های صنفی و مدنی معلمان	۱۴	۳۵
عدم عضویت در تشکل‌های صنفی و مدنی معلمان	۲۶	۶۵

بر پایه داده‌های جدول شماره (۱) از مجموع ۴۰ نفر افراد پرسش‌شونده، ۱۴ نفر (۳۵ درصد) اظهار داشته‌اند که در تشکل‌های صنفی و مدنی معلمان عضویت دارند. تعداد ۲۶ نفر (۶۵ درصد) پاسخ‌دهندگان اظهار داشته‌اند که در هیچ تشکل صنفی یا غیرصنفی مربوط به معلمان عضویت ندارند؛ بنابراین، تعداد بیشتری از پاسخ‌دهندگان، یعنی فرهنگیان، به‌عنوان فرهیخته‌ترین قشر جامعه و برخوردار از اطلاعات و دانش سیاسی-اجتماعی، تمایلی به حضور در تشکیلات و اصناف نداشته‌اند.

جدول شماره (۲). علل عضویت در تشکل‌های صنفی و غیرصنفی

مقوله‌های اصلی	زیرمقوله‌ها	کدها
نگرشی-اعتقادی	دفاع از حق و حقوق، تلاش برای رفع تبعیض، اعتقاد به کار صحیح	حقوق اقتصادی، حقوق اجتماعی، حقوق فرهنگی، رفع تبعیض، خواسته‌های به‌جا، دفاع از حق، الزامی بودن علاقه، اعتقاد به کار گروهی-جمعی و درست
سازمانی	اثرگذاری کار گروهی، دسترسی به اهداف، افزایش حقوق، مؤثر بودن تشکل‌های صنفی، غیرسیاسی بودن تشکل صنفی	اثرگذاری کار جمعی، افزایش حقوق، پیگیری، صنفی بودن، غیرسیاسی، اثرگذاری، کارکرد مثبت، و رسیدن به اهداف

داده‌های جدول شماره (۲) با توجه به پرسش چرایی و بایسته‌های عضویت معلمان در نهادها یا تشکیلات صنفی و غیرصنفی، به دو دسته کلی علل نگرشی-اعتقادی و علل سیاسی-سازمانی تقسیم می‌شوند. از جمله علل نگرشی-اعتقادی می‌توان به عواملی مانند اعتقاد به دفاع از حق و حقوق، تلاش برای رفع تبعیض، و اعتقاد به کار درست اشاره کرد. از علل سازمانی نیز می‌توان به باور به اثرگذاری کار گروهی، دسترسی به اهداف و افزایش حقوق،

مؤثر بودن اصناف و غیرسیاسی بودن آن‌ها اشاره کرد.

جدول شماره (۳). علل عدم عضویت در تشکلهای صنفی و غیرصنفی

مقوله‌های اصلی	زیرمقوله‌ها	کدها
نگرشی-اعتقادی	بی‌اعتمادی به نهادها و تشکلهای، ناامیدی از نتیجه‌مند بودن، مشکلات شخصی و شغلی	بی‌اعتمادی، ترس، ناامیدی، مشکلات شخصی و بی‌نتیجه بودن آن‌ها
سیاسی-سازمانی	سیاسی بودن و وابستگی حکومتی، ناکارایی و بی‌نتیجه بودن، عدم پیروی از قوانین، ضعف در سازماندهی و اطلاع‌رسانی	سیاسی بودن، ناکارایی، وابستگی به حکومت، اهداف غیرصنفی، بی‌توجهی یا کم‌توجهی به مشکلات مردم، ناآگاهی، بی‌قانونی، بی‌سازمانی

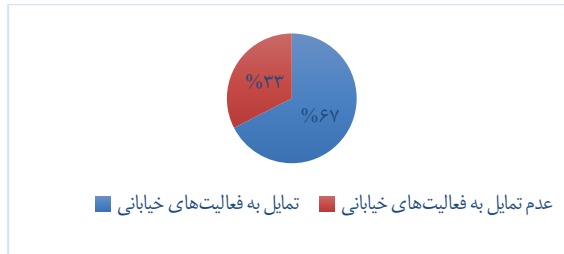
در جدول شماره (۳)، علل عدم عضویت معلمان در نهادها یا تشکیلات صنفی و غیرصنفی ارائه شده است. از علل نگرشی-اعتقادی می‌توان به عواملی مانند بی‌اعتمادی به نهادها و تشکلهای، ناامیدی از نتیجه‌مند بودن، و مشکلات شخصی و شغلی و از میان علل سازمانی-سیاسی می‌توان به وابستگی تشکلهای به حکومت و استقلال ضعیف سازمانی و سیاسی آن‌ها، ناکارایی، بی‌نتیجه بودن، عدم پیروی یا اطاعت کمتر از قوانین و ضوابط، و ضعف در سازماندهی و اطلاع‌رسانی اشاره کرد.

جدول شماره (۴). دستاوردهای فعالیت‌های صنفی و تشکیلاتی از نگاه معلمان

مقوله‌ها	زیرمقوله	کدها
دستاوردهای مادی و رفاهی	رسیدن به اهداف و حقوق معلمان، توجه به اهمیت نهادها و تشکیلات صنفی، تقویت جایگاه معیشتی و رفاهی در جامعه، تلنگر به مسئولان و جلب توجه آن‌ها	حقوق، تقویت جایگاه و اهمیت نهادها، تلنگر، رسیدن به اهداف، و جلب توجه تصمیم‌گیران
دستاوردهای غیرمادی	تقویت جایگاه اجتماعی فرهنگیان، شناسایی نقاط ضعف در این زمینه، تقویت روحیه تعامل و همکاری	دیده شدن، نگاه مثبت، آگاهی بیشتر، تعامل، آشکار شدن ضعف‌ها، ظلم‌ها و کوتاهی‌ها و همسو شدن

در جدول شماره (۴)، یافته‌های مربوط به دستاوردهای فعالیت‌های صنفی و تشکیلاتی از نگاه معلمان ارائه شده است. در این بخش، معلمان به دو دسته کلی دستاوردهای معنوی و دستاوردهای مادی حاصل از فعالیت‌های صنفی اشاره کرده‌اند که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: رسیدن به اهداف و حقوق معلمان، جلب توجه به اهمیت نهادها و تشکیلات صنفی، تقویت جایگاه اقتصادی و رفاهی فرهنگیان در جامعه، تلنگر به مسئولان و جلب توجه آن‌ها به مشکلات فرهنگیان (اهداف مادی و رفاهی) و تقویت جایگاه اجتماعی فرهنگیان در جامعه، شناسایی نقاط ضعف، و تقویت روحیه تعامل و همکاری (اهداف غیرمادی).

نمودار شماره (۱). میزان تمایل به فعالیت صنفی و مطالبه‌گری خودانگیخته و خیابانی

بر پایه داده‌های نمودار شماره (۱) از تعداد ۴۰ نفر افراد پرسش‌شونده، ۶۷ درصد به حضور و شرکت در گردهمایی‌ها و مطالبه‌گری‌های خیابانی برای دستیابی به حق و حقوق خود ابراز تمایل کرده‌اند. گفتنی است، میزان این ابراز تمایل نسبت به پرسش پیشین مبنی بر عدم عضویت در تشکل‌های صنفی و مدنی، بیشتر است که نشان‌دهنده چرخش معلمان به سوی خودبیانگری و حضور در خیابان به جای پیگیری مطالباتشان از طریق نهادهای واسطه و بی‌اعتمادی به آن‌ها است. این در حالی است که در گذشته، پیگیری مطالبات، بیشتر با هدایت اتحادیه‌ها و تشکل‌های صنفی-مدنی انجام می‌شد. اما از سال ۱۳۹۶ به این سو، اعتراضات، بیشتر به شکل خیابانی و مستقیم روی داده و اتحادیه‌ها و تشکل‌های صنفی-مدنی نقش درجه دوم را یافته‌اند. یکی از گروه‌های مطالبه‌گر در سال‌های اخیر، معلمان بوده‌اند که برای بیان مطالباتشان، فعالیت‌های زیادی را، البته بیشتر در قالب خیابانی و مستقل از تشکل‌های صنفی خود، دنبال کرده‌اند. این امر دلایلی داشته است که در جدول شماره (۵) مشخص شده‌اند.

جدول شماره (۵). علل شرکت معلمان در فعالیت‌های برگزارشده به شکل خیابانی

مقوله‌های اصلی	زیرمقوله‌ها	کدها
اعتقادی-نگرشی	تلاش برای رسیدن به اهداف و حق و حقوق، تأثیر بیشتر و تقویت تعامل و همکاری	اهداف، حق و حقوق، علاقه، هم‌صدایی، مطالبه‌گری
سازمانی-سیاسی	قانونی و به حق بودن، اثرگذاری بیشتر و نتیجه‌مند بودن، بی‌اعتمادی به نهادهای صنفی و ناکارآمدی آن‌ها، مستقل بودن و عدم وابستگی سیاسی، در امتداد اهداف اصناف بودن، ناکارآمدی وزارت آموزش و پرورش، عمل نکردن دولت و نهادهای دولتی به وعده‌هایشان	قانونی، نهادهای وابسته، ناکارآمدی، سیاسی بودن، بازدهی سریع، دریافت بازتاب، اثرگذاری بیشتر، افکار عمومی، نهادهای بین‌المللی، مستقل بودن، بی‌اعتمادی به نهادهای همسو بودن با اصناف، بدعهدی‌ها، نشیندن صدای فرهنگیان

در جدول شماره (۵) یافته‌ها در دو دسته علت‌های نگرشی-اعتقادی و سیاسی-سازمانی ارائه شده‌اند. مهم‌ترین دلایل نگرشی-اعتقادی معلمان برای شرکت در گردهمایی‌های خیابانی و خودجوش عبارتند از: تلاش برای رسیدن به اهداف و حق و حقوق، باور اثرپذیری و نتیجه‌مند

بودن مطالبه‌گری خیابانی و تقویت روحیه تعامل و همکاری. مهم‌ترین دلایل سیاسی-سازمانی در این مورد عبارتند از: قانونی و به‌حق بودن این فعالیت‌ها، اثرگذاری بیشتر و نتیجه‌مند بودن، بی‌اعتمادی به نهادهای صنفی و ناکارآمدی این نهادها، مستقل بودن و عدم وابستگی سیاسی در این‌گونه فعالیت‌ها، ناکارآمدی وزارت آموزش و پرورش در فراهم کردن حقوق معلمان و عمل نکردن دولت به وعده‌هایش و نهادهای دولتی. در مورد دستاوردهای پیگیری مطالبات به‌شکل خیابانی نیز از معلمان سؤال شد که نتیجه آن در جدول شماره (۶) قابل ارائه است.

جدول شماره (۶). دستاوردهای مطالبه‌گری معلمان به‌شکل خیابانی

مقوله‌ها	زیرمقوله‌ها	کدها
مادی، معیشتی و رفاهی	تحقق نسبی اهداف و مطالبات مرتبط با معیشت، حقوق، رفاه و رتبه‌بندی	تحقق نسبی رتبه‌بندی، افزایش حقوق، اثرگذاری نسبی بر سیاست‌ها با عنایت به مطالبات
معنوی و فرهنگی	انعکاس مطالبه‌گری فرهنگیان در ایران و جهان، رسانه‌ای شدن مطالبه‌گری فرهنگیان، با اهمیت شمردن مطالبات و خود این قشر، جلب حمایت‌های معنوی سایر اقشار، تقویت تعامل و همکاری‌های بعدی بین فرهنگیان و با سایر اقشار، باور به حل مشکلات و تقویت کرامت و احترام فرهنگیان	حمایت، تعامل، همدلی، تقویت باورها، انعکاس خبری، احترام و کرامت

یافته‌های مربوط به دستاوردهای مطالبه‌گری معلمان به‌شکل خیابانی در جدول شماره (۶) ارائه شده است. براساس تحلیل محتوای انجام‌شده، این دستاوردها در دو دسته مادی و معنوی تقسیم می‌شوند. دستاوردهای مادی و عینی عبارتند از: تحقق نسبی اهداف و مطالبات مرتبط با معیشت، حقوق، رفاه، و رتبه‌بندی. دستاوردهای فرهنگی و معنوی عبارتند از: بازتاب مطالبه‌گری فرهنگیان در ایران و جهان، رسانه‌ای شدن مطالبه‌گری فرهنگیان، با اهمیت شمردن مطالبات این قشر، جلب حمایت‌های معنوی اقشار دیگر، تقویت تعامل و همکاری‌های بعدی بین فرهنگیان و بین فرهنگیان و اقشار دیگر، باور به حل مشکلات و تقویت کرامت و احترام فرهنگیان. همسو با نظریه سیاست خیابان، یافته‌های این پژوهش نشان داد که خیابان، اصلی‌ترین مکان مطالبه‌گری، شنیده شدن، و تأثیرگذاری بر سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران برای مردم عادی است که در مراکز نهادینه قدرت جایگاهی ندارند. در واقع، تنها راه در دسترس آن‌ها، خیابان است. در سال‌های اخیر، مردم عادی و اصناف و اقشار متنوع مردم، به‌ویژه معلمان و بازنشستگان فرهنگی، در فضای بی‌اعتمادی به نهادهای میانجی و تشکیلات صنفی، خیابان را به‌عنوان عرصه‌ای برای پیگیری مطالبات خود یافته‌اند.

در ادامه، پاسخ‌های ارائه‌شده به ۳ پرسش درباره نحوه پیگیری مطالبات صنفی به‌شکل

مجازی، دلایل ترجیح رسانه‌های اینترنتی داخلی و خارجی برای پیگیری مسائل صنفی و تأثیر رسانه‌های مجازی داخلی و خارجی در شکل دادن به افکار عمومی، بررسی و تحلیل محتوا شده‌اند (جدول شماره ۷).

جدول شماره ۷ (۷). گرایش به شبکه‌های اجتماعی اینترنتی در مطالبه‌گری‌ها و فعالیت‌های صنفی

رسانه‌ها	تعداد	دلیل
رسانه‌ها و شبکه‌های مجازی داخلی	۸ نفر	توجه به واقعیت‌های جامعه، بزرگ‌نمایی رسانه‌های خارجی و عدم دسترسی به رسانه‌های خارجی به دلیل فیلترینگ
رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی خارجی (ماهواره، شبکه‌های اجتماعی مانند تلگرام، واتساپ، و...)	۳۰	پوشش خبری مناسب رسانه‌های خارجی، بی‌توجهی صداوسیما به مطالبات فرهنگیان، نداشتن تریبون در صداوسیما، سانسور اخبار در رسانه‌های داخلی، عدم همکاری رسانه‌های داخلی، اطلاع‌رسانی به‌موقع در رسانه‌های خارجی، عدم شفافیت در اخبار و اطلاعات در رسانه‌های داخلی، پنهان‌کاری و بیان نکردن واقعیت‌ها
بدون جواب	۲	-

بر پایه یافته‌های جدول شماره ۷ (۷)، اکثریت، یعنی ۳۰ نفر، به استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، تمایل نشان داده‌اند. مهم‌ترین دلایل اعلامی آن‌ها در مورد رسانه‌های داخلی عبارتند از: توجه رسانه‌های داخلی به واقعیت‌های جامعه، بزرگ‌نمایی رسانه‌های خارجی و عدم دسترسی به رسانه‌های خارجی به دلیل فیلترینگ یا دلایل دیگر. در مورد شبکه‌های اجتماعی خارجی نیز دلایل اعلامی آن‌ها عبارتند از: پوشش خبری مناسب رسانه‌های خارجی، بی‌توجهی صداوسیما ملی به مطالبات فرهنگیان، نداشتن تریبون در صداوسیما ملی، سانسور اخبار در رسانه‌های داخلی، عدم همکاری رسانه‌های داخلی با معلمان و اعتراضات فرهنگیان، اطلاع‌رسانی به‌موقع در رسانه‌های خارجی، عدم شفافیت اخبار و اطلاعات در رسانه‌های داخلی، پنهان‌کاری و بیان نکردن واقعیت‌ها توسط رسانه‌های داخلی.

جدول شماره ۸ (۸). تأثیر رسانه‌ها و فضای مجازی بر افکار عمومی از دیدگاه معلمان

مقوله‌های اصلی	زیرمقوله‌ها	کدها
اطلاع‌رسانی	انتشار اخبار مربوط به اعتراضات و گردهمایی‌ها	آگاهی رساندن، انتشار اخبار، انتشار فراخوان‌ها
سازماندهی	هماهنگی برای سازماندهی معترضان در سراسر کشور، تحریک و تشویق آن‌ها برای پیگیری اهداف مشترک	بسج‌کننده، شبکه‌سازی، تقویت اشتراکات، هماهنگی، یک‌صدایی، تحریک، هیجانی
هویت‌سازی	باور و احساس تعلق به هویت صنفی و باور به تغییر شرایط برای رهایی از احساس محرومیت و تحقیرشدگی همراه با محدودیت نسبی	مقایسه، خودباوری، روحیه نقش‌آفرینی و خودشناسی

یافته‌های مربوط به تأثیر رسانه‌ها و فضای مجازی بر افکار عمومی از دیدگاه معلمان در سه

محور کلی اطلاع‌رسانی، سازماندهی، و هویت‌بخشی، در جدول شماره (۸) ارائه شده است. در کارویژه اطلاع‌رسانی به اصلی‌ترین نقش رسانه‌ها، یعنی انتشار اخبار و اطلاعات مربوط به گردهمایی‌ها، در کارویژه سازماندهی، به سازماندهی معترضان در سراسر کشور و تحریک و تشویق آن‌ها به پیگیری اهداف مشترک، و در کارویژه هویتی به احساس تعلق به هویت صنفی و باور به تغییر شرایط برای رهایی از احساس محرومیت و تحقیرشدگی همراه با محدودیت نسبی اشاره شده است.

جدول شماره (۹). آسیب‌شناسی فعالیت‌های صنفی از دیدگاه معلمان

مقوله‌های اصلی	زیر مقوله‌ها	کدها
سیاسی شدن اعتراضات	سمت‌وسو یافتن به سمت اهداف سیاسی، نقش آفرینی عوامل خارجی، دخالت احزاب و گروه‌های سیاسی در نهادهای صنفی، عدم تفکیک مشکلات صنفی و سیاسی	عدم تفکیک مشکلات، تنوع مطالبات، پیوستگی، توطئه دشمنان، فرصت‌طلبی، بی‌طرفی، سوگیری، وابستگی، خیانت
چالش‌های تشکل‌های صنفی	عدم صلاحیت برای نمایندگی واقعی صنف‌های زیرمجموعه خود، تمایل به احزاب و نهادهای خاص دولتی، نداشتن برنامه منسجم، اهداف گاهی متناقض، عدم رعایت اصول و مؤلفه‌های قانونی، محافظه‌کاری و ترس از برخورد، نداشتن استقلال مالی، عدم حمایت کافی از افراد زیرمجموعه خود، عدم حمایت کافی وزارتخانه از نهادها و تشکل‌های صنفی، ضعف در اطلاع‌رسانی به موقع، عدم پایداری به تعهدات تشکیلاتی، عدم حرکت در جهت اهداف سازمان	ناکارآمدی، ضعف ساختاری، بی‌برنامگی، بی‌قانونی، بی‌هدفی، حمایت، بی‌توجهی، محافظه‌کاری، عدم استقلال، ترس، وزارتخانه، اطلاع‌رسانی، عدم تعهد، اهداف و اعتماد

دلایل سیاسی شدن مطالبه‌گری‌های صنفی اخیر و چالش‌های تشکل‌های صنفی، در جدول شماره (۹) ارائه شده است. برپایه تحلیل محتوای انجام‌شده، سمت‌وسو یافتن اعتراضات در جهت اهداف سیاسی، مهم‌ترین آن‌ها است. برخی از مهم‌ترین چالش‌ها و کاستی‌های عملکردی تشکل‌های صنفی در مطالبه‌گری‌ها در سال‌های اخیر از دید معلمان عبارتند از: نداشتن برنامه منسجم، اهداف گاهی متناقض، عدم رعایت اصول و مؤلفه‌های قانونی، محافظه‌کاری، نداشتن استقلال مالی، عدم حمایت کافی از افراد زیرمجموعه خود، عدم حمایت کافی وزارتخانه از نهادها و تشکل‌های صنفی، ضعف در اطلاع‌رسانی به موقع، عدم پایداری به تعهدات تشکیلاتی و عدم حرکت در راستای اهداف اتحادیه‌های صنفی فرهنگیان.

جدول شماره (۱۰). راهکارهای پیشنهادی

مقوله‌های اصلی	زیرمقوله‌ها	کدها
اعتمادسازی به تشکل‌های صنفی	فعالیت صنفی آزادانه، هماهنگی تشکل‌ها برای رسیدن به اهداف، توجه به افراد زیرمجموعه و رساندن صدای آنان به مقامات بالاتر، تعامل و همکاری با نهادهای دیگر در راستای اهداف، انجام جلسات حضوری با افراد زیرمجموعه و شنیدن مطالبات آن‌ها، عمل به شعارها و وعده‌ها و وظایف احقاقی حقوق معلمان	عدم ترس، آزادی بیان، هماهنگی، همکاری، تعامل، توجه، حمایت، نمایندگی، شنونده بودن، مطالبات، وفای به عهد، مسئولیت‌پذیری، حقوق
قانونمند و نهادمندسازی فعالیت‌های صنفی	حرکت در مسیر قانون، پیگیری مطالبات براساس قانون، نمایندگی همه فرهنگیان بودن، جلب رضایت فرهنگیان، برگزاری جلسات دوره‌ای و توجیه و اقناع فرهنگیان، جلب اعتماد افراد زیرمجموعه، برگزاری گردهمایی‌های اعتراضی رسمی و قانونی	قانونمندی، پیگیری، عدالت‌محوری، عدم تبعیض، واسطه‌گری، رضایتمندی، تعامل، تعهد اعضا، اعتماد
آموزش و فرهنگ‌سازی	همکاری با رسانه‌ها و داشتن روابط عمومی قوی با نهادها و افراد، برگزاری جلسات با معلمان و کارگاه‌های آموزشی حقوق شهروندی، تعامل تشکل‌ها با هم، مشخص کردن جایگاه فرهنگیان در کشور برای معلمان، نهادها و کل جامعه	روابط عمومی، آموزش، جلسات، حقوق شهروندی و همکاری

راهکارهای ارائه‌شده توسط معلمان برای برون‌رفت از آسیب‌ها و چالش‌های پیش روی فعالیت‌های صنفی در سه محور در جدول شماره (۱۰) بیان شده است. براین اساس اعتمادسازی به تشکل‌های نهادی، قانونمند و نهادمندسازی و پرهیز از رادیکالیزه شدن مطالبه‌گری صنفی و فرهنگ‌سازی همراه با آموزش‌های لازم برای تعامل معلمان و تشکل‌های نهادی، به‌عنوان راهکارهای اصلی ارائه شده‌اند.

۵. تحلیل و بحث

فرهنگیان، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اقشار فرهیخته، از دانش و بینش سیاسی-اجتماعی و بالاترین تجربه مشارکتی و فعالیت‌های صنفی و مدنی برخوردار بوده‌اند. پیشینه فعالیت‌های صنفی-مدنی فرهنگیان، حاکی از این است که فعالیت‌های آنان در قالب تشکل‌های صنفی و مدنی انجام شده است. اما در چند سال اخیر، به‌موازات اعتراض‌های اجتماعی از نیمه دوم دهه ۱۳۹۰ به‌این‌سو، بیشتر، جنبه خیابانی و مستقیم و گاهی، رادیکال پیدا کرده و به‌تدریج از قالب تشکل‌های صنفی و نهادمند یا متعارف، فاصله گرفته‌اند، که یکی از مهم‌ترین چالش‌های سیاسی-اجتماعی حکمرانی سیاسی و صنفی در جامعه کنونی ایران به‌شمار می‌آید.

بی‌تردید، استمرار، پدیده شدن، و رادیکالیزه شدن اعتراض‌ها، به‌ویژه در مورد فرهنگیان، را نمی‌توان بی‌مقدمه و در خلأ بررسی و تحلیل کرد. هرگونه اعتراض پدیده و زنجیره‌ای، دارای

عقبه طولانی از ریشه‌ها و دلایل است؛ بنابراین، در مورد معلمان و فرهنگیان، این امر، مسئله و چالشی مهم بود که چرا در دو، سه سال اخیر، مطالبه‌گری‌های صنفی، هم بیشتر رنگ‌وبوی سیاسی یافته و هم به تدریج از شکل متعارف در قالب اتحادیه یا تشکل‌های صنفی، خارج شده و جنبه خیابانی و عمومی یافته است و به‌زعم آصف بیات، فضای خیابان، به‌عنوان بخشی از عرصه عمومی قرار گرفتن مردم عادی در رویارویی مستقیم با نهادهای کنترلی قدرت حاکم، تعریف شده است. در این فضا، از یک‌سو، نظام قدرت تلاش می‌کند، همه رفتارهای مردم در خیابان را تابع نظم مستقر کند؛ اما از سوی دیگر، این نظم در گستره خیابان، بسیار شکننده است. به این ترتیب، عمل مستقیم در عرصه «خیابان»، که شامل پیاده‌روها، کوچه‌پس‌کوچه‌ها، بلوارها، و میدان‌ها می‌شود، این امکان را فراهم می‌کند تا کنترل قدرت حاکم بر فضاهای شهری به چالش کشیده شود (بیات، ۱۳۹۱، ۴۶).

شکل‌گیری تشکل‌های صنفی و نحوه مطالبه‌گری از مجرای این تشکل‌ها توسط معلمان در کشورهای مختلف و دوره‌های گوناگون، متفاوت بوده است. در برخی موارد، دولت‌ها به مطالبات معلمان از طریق این تشکل‌ها رسیدگی کرده و به‌طور مثال، دستمزد معلمان را افزایش داده‌اند و به تشکل‌ها کمک کرده‌اند و در برخی دیگر، اعتراض‌ها و مطالبه‌گری‌های معلمان را سرکوب و خواسته‌های آنان را نادیده گرفته‌اند. این تجربه تاریخی، چگونگی سازماندهی و فعالیت این تشکل‌ها، و نحوه روابط آن‌ها با دولت‌ها را مشخص می‌کند. برپایه منابع و ظرفیت‌هایی که اتحادیه‌ها برای بسیج معلمان و پیگیری اهداف خود در اختیار دارند و همچنین، فرهنگ سیاسی حاکم بر جوامع، مشخص می‌شود که آنان برای رسیدن به اهداف خود بر اعتراض تکیه می‌کنند یا دست به ائتلاف و مذاکره می‌زنند. سرانجام، موضوع مشترک در مورد اتحادیه‌ها و نهادهای صنفی معلمان، تأثیر قدرتمندی است که آن‌ها بر سیاست‌های آموزشی و غیرآموزشی دولت‌ها دارند که نشان می‌دهد، بازیگران مهمی هستند. با این حال، در سال‌های اخیر، از اهمیت این تشکل‌ها در مطالبه‌گری‌های معلمان در ایران کاسته شده و آن‌ها به مطالبه‌گری مستقیم در قالب خیابانی روی آورده‌اند.

یکی از مهم‌ترین علل این امر، مسئله اعتماد به تشکل‌های صنفی -مدنی معلمان و کارآمدی آن‌ها است که پژوهش حاضر، بررسی کرده است. در این راستا، از طریق پرسش‌نامه، با ۴۰ نفر از فرهنگیان و بازنشستگان فرهنگی شیراز در مورد موضوع مورد بررسی، مصاحبه شد و از مجموع ۴۰ نفر مصاحبه‌شونده، ۲۶ نفر (۶۵ درصد)، یعنی بیش از دو سوم، اظهار داشتند

که در هیچ‌یک از تشکل‌های صنفی و مدنی معلمان، عضویت نداشته‌اند. در این زمینه، مجموعه‌ای از مسائل اعتقادی، نگرشی (بی‌اعتمادی به تشکل‌ها و ناامیدی از آن‌ها و مشکلات شخصی معلمان) و دلایل سیاسی (محافظه‌کاری و وابستگی سیاسی تشکل‌های فرهنگیان) به‌عنوان مهم‌ترین دلایل عنوان شده بود. برپایه مباحث نظری، دموکراسی، به اعتماد به‌عنوان مهم‌ترین پشتوانه برای استمرار و شخصیت‌سازی دموکراتیک نیازمند است. تشکل‌های صنفی و مدنی معلمان نیز بدون اعتماد، با عدم عضویت و همکاری روبه‌رو می‌شوند و در نتیجه، معلمان، خیابان و رفتارهای مشارکتی متعارف و نامتعارف در خیابان را اثرگذارتر از تشکل‌ها به‌شمار می‌آورند. این درحالی است که اتحادیه‌ها و تشکل‌های صنفی معلمان، همواره سازوکارهای همکاری‌ای مانند تشویق فعالیت‌های صنفی معلمان و ایجاد فضاهای نهادینه‌شده‌ای که در آن معلمان بتوانند در ایجاد سیاست‌های و برنامه‌ریزی‌های آموزشی مشارکت کنند را میان این قشر و دولت‌ها، ایجاد کرده‌اند (گیندین و فینگر^۱، ۲۰۱۳، ۱).

با این حال، بیش از دوسوم فرهنگیان، مشارکت صنفی به‌شکل نامتعارف خیابانی را بر مشارکت نهادی و تشکلی ترجیح داده‌اند و همانند موضوع عدم عضویت در تشکل‌های صنفی و مدنی، مجموعه‌ای از دلایل اعتقادی و سیاسی در ترجیح خیابان بر تشکل، دخیل و تأثیرگذار بوده‌اند. مهم‌ترین دلایل اعلامی معلمان عبارتند از: احقاق حق به‌عنوان یک ضرورت با حضور در اثرگذارترین مسیر، یعنی خیابان، و لزوم آزادی انتخاب مسیر مبارزه و مطالبه‌گری، بالاترین نمود تبلیغاتی و همبستگی در شکل خیابانی، بی‌اعتمادی به صداقت و ناکارآمدی تشکل‌های صنفی، ملاحظه‌کاری و وابستگی‌های سیاسی آن‌ها، و فاصله‌گیری آن‌ها از اعضا و بدنه اجتماعی معلمان. مجموعه این دلایل، با در نظر گرفتن ادبیات نظری مرتبط با نظریه سیاست خیابان، حاکی از بحران کارآمدی تشکل‌های صنفی فرهنگیان است که به بحران اعتماد مدنی انجامیده است؛ بنابراین، دو بحران کارآمدی و بی‌اعتمادی مدنی و صنفی، بستر ساز اصلی مشارکت و اعتراض خیابانی فرهنگیان در سال‌های اخیر شده‌اند.

یکی دیگر از مسائل مورد بررسی در پژوهش حاضر، پیامد یا چالش‌های ناشی از فعالیت‌های صنفی-سیاسی خیابانی، هم برای معلمان و هم در سطح جامعه بود. همان‌گونه که پیشتر نیز گفته شد، مطالبه‌گری‌های فرهنگیان، به‌سبب حساسیت شغلی و وزارت

1. Gindinand & Finger

آموزش و پرورش به عنوان دارنده بزرگ‌ترین حجم نیروی انسانی از یک سو، و بازتاب گسترده خبری-تصویری آن‌ها در رسانه‌های خارجی از سوی دیگر، سبب‌ساز یک‌سری هزینه‌های مشروعیتی سیاسی و اعتمادی در سطح ملی شده است. این مطالبه‌گری‌ها با اصرار بر مطالبات صنفی، مالی، و معیشتی، همراه با برخی تحصن‌ها و دست کشیدن برخی فرهنگیان از تدریس، سبب نگرانی جدی دانش‌آموزان و خانواده‌ها و فشارهای آن‌ها بر نظام سیاسی و آموزش و پرورش شدند.

سرانجام، این نگرانی‌ها و اضطراب‌ها، همراه با فشارها، به یک‌سری دستاوردها و تحقق برخی مطالبات، از جمله دستیابی به برخی اهداف مادی-معیشتی، افزایش حقوق و دستمزد، تقویت همکاری‌ها و تعامل‌های بین فرهنگیان و اقشار دیگر، برخی امیدها برای حل مشکلات و تقویت کرامت در کنار استمرار برخی ناامیدی‌ها، و برخی دستاوردهای دیگر انجامید. با وجود این، از دید فرهنگیان، این دستاوردها، حداقلی به‌شمار آمده و با نقطه مطلوب، فاصله زیادی دارند.

در این بین، نقش شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و ماهواره‌ها، هم در تحقق برخی مطالبات و هم در پوشش و بازتاب خبری و تصویری مطالبه‌گری‌های صنفی فرهنگیان، از اهمیت بالایی برخوردار بوده‌اند. شبکه‌های اجتماعی با کارکردهایی همچون انتشار اطلاعات، خبررسانی، پوشش تصویری، هویت‌سازی، سازماندهی برخط، و بسیج اعتراضات، در کشاندن مطالبات معلمان به خیابان‌ها، نقش بسیار مهمی داشته‌اند. مهم‌ترین دلایل خیابانی شدن مطالبه‌گری‌های فرهنگیان با تأثیرپذیری از شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، عبارتند از: بازتاب نیافتن جدی مطالبات فرهنگیان در رسانه‌های داخلی، بی‌اعتمادی به رسانه‌های داخلی، پوشش کاملاً آشکار مطالبه‌گری‌های فرهنگیان بدون محدودیت و سانسور در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی مجازی، عدم پنهان‌کاری در پوشش خبری و تصویری، اطلاع‌رسانی به موقع و مستمر، سازمان‌دهی بدون ملاحظه‌کاری گردهمایی‌ها، هویت‌سازی و احساس اثربخشی و اعتماد به توانمندی خود با فرصت‌سازی‌های خبری و تصویری رسانه‌های خارجی و شبکه‌های اجتماعی.

به‌طور کلی، از ویژگی‌های مهم اینترنت و فضای مجازی می‌توان به سرعت بسیار بالای آن در انتقال اطلاعات و گزارش‌های سیاسی، اجتماعی، و اقتصادی اشاره کرد. جنبش‌های اجتماعی با استفاده از اینترنت به اطلاع‌رسانی درباره موضوعات موردنظر خود پرداخته و از آن

برای تبلیغ و اشاعه باورهای مدنظرشان استفاده می‌کنند. امروزه در ادبیات نظری علوم اجتماعی و سیاسی، این دیدگاه مطرح است که سیاست، عمدتاً بر بال رسانه‌ها می‌چرخد و در واقع، سیاست، یعنی زبان و رسانه. این ویژگی، سبب جلب پشتیبانی افکار عمومی و کشاندن به خیابان می‌شود؛ نتیجه‌ای که در مطالبه‌گری صنفی معلمان ایران به دست آمده است. هر نوع کنشگری یا رفتار صنفی، سیاسی، و مدنی‌ای در کنار دستاوردهای مثبت، یک سری کاستی‌ها و ابعاد منفی نیز دارد. در سال‌های اخیر، پیوستاری از مطالبه‌گری‌های زنجیروار صنفی و غیرصنفی معلمان و اقشار دیگر در بستر تحریم‌های اقتصادی و بحران‌های سیاسی کشور، به‌ویژه در بستر فعالیت‌های تخریب‌گرایانه رسانه‌های خارجی، سبب‌ساز هزینه‌های مشروعیتی شده است. خیابانی شدن اعتراض‌ها در سال‌های اخیر، به فاصله‌گیری بخش چشمگیری از فرهنگیان از تشکل‌های صنفی و مشارکت‌های متعارف انجامیده و خیابان، به عرصه‌ای برای تجلی رفتارهای تند اقشار گوناگون تبدیل شده است. از دیدگاه فرهنگیان شیراز، مهم‌ترین آسیب‌ها یا کاستی‌ها و ضعف‌های پیگیری مطالبات در قالب خیابانی و خارج از تشکل‌ها عبارتند از: انحراف مطالبه‌گری از محتوا و اهداف صنفی به سیاسی، رادیکالیزه شدن فعالیت‌ها، استمرار مشکلات اقتصادی و صنفی معلمان به دلیل تند شدن مطالبات، شکل‌گیری شکاف‌هایی بین فرهنگیان به لحاظ گرایش‌های نهادی و رادیکال، رواج ناامیدی در میان فرهنگیان، از بین رفتن وحدت راهبردی و تاکتیکی بین فرهنگیان، تضعیف سازماندهی، و....

سرانجام اینکه هرگونه آسیب‌شناسی‌ای، به تعبیر توماس اسپریگنز^۱، می‌تواند مقدمه‌ای برای ارائه راهکارهایی برای رهایی از وضع نامطلوب موجود و رسیدن به وضع مطلوب باشد. مطالبه‌گری‌های صنفی معلمان در کنار چالش‌ها و دستاوردها، می‌تواند فرصتی برای آینده بهتر به شرط درس گرفتن و عبرت‌آموزی از گذشته باشد؛ به‌ویژه اینکه حساسیت در مورد این قشر، بسیار بالا است. مهم‌ترین راهکارهای اعلامی فرهنگیان برای بازگرداندن اعتماد به تشکل‌های صنفی و بازگردان فعالیت و مطالبه‌گری صنفی از خیابان به تشکل‌های صنفی و نهادمند یا متعارف، عبارتند از: لزوم فراهم کردن امکان استقلال و آزادی برای فعالیت‌های صنفی نهادمند و تشکل‌های صنفی و مدنی معلمان، ایجاد تمهیدات و فرصت‌های قانونی برای رساندن

1. Thomas Spragens

صداها و مطالبات به مقامات، لزوم تقویت انسجام و تعامل‌های درون‌سازمانی در بین فرهنگیان، لزوم توجه به بازخوردهای فعالیت‌های سازمانی و صنفی و آسیب‌شناسی آنان، توجه بیش‌ازپیش تشکل‌های صنفی به وعده‌ها و سیاست‌های اعلامی، لزوم تقویت قانونمندی و باورمندی به قانون، لزوم پیگیری پیوسته و بدون کم‌کاری مطالبات توسط تشکل‌های صنفی، لزوم آموزش و جامعه‌پذیری درست فرهنگیان و اشاعه و درونی‌سازی باورهای مدنی، تلاش جدی برای ارتقای حقوق اجتماعی و صنفی فرهنگیان، و...

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در پژوهش حاضر، در پی بررسی این مسئله بودیم که «اتحادیه‌ها و تشکل‌های صنفی در مطالبه‌گری‌های فرهنگیان در سال‌های اخیر، تا چه میزان نقش‌آفرینی داشته‌اند؟» حساسیت این موضوع، از آنجا شکل گرفت که در سال‌های اخیر، با موجی از اعتراضات خیابانی عمدتاً سراسری، به‌ویژه با حضور معلمان، در کشور روبه‌رو بوده‌ایم. حضور در خیابان و انتخاب این مکان به‌عنوان بستر بیان مطالبات، سبب ضرورت یافتن کندوکاو درباره علل خیابانی و غیرنهادمند شدن آن‌ها شد. با بررسی نوشته‌ها و پژوهش‌های موجود در این زمینه مشخص شد که تاکنون، پژوهش مستقیم و کاملی درباره چرایی برجستگی نقش خیابان و میادین در مطالبه‌گری‌های صنفی معلمان یا فرهنگیان و آسیب‌شناسی نقش و چالش‌های اتحادیه‌های صنفی در مطالبه‌گری‌های این قشر، انجام نشده است. سرانجام، پژوهش حاضر در راستای پاسخ‌گویی به این پرسش انجام شد که «چرا از نیمه دوم دهه ۱۳۹۰ به‌این‌سو، معلمان یا فرهنگیان، مطالبات صنفی خود را نه تنها از طریق مجامع صنفی، بلکه بیشتر از طریق خیابان و میادین عمومی، پیگیری کرده و می‌کنند؟» و «چرا تشکل‌های صنفی، کم‌کم به حاشیه رانده شده و خیابان با حضور خودانگیخته معلمان، از نمود بیشتری در پیگیری و پیشبرد مطالبات صنفی و سیاسی-اجتماعی برخوردار شده است؟»

برای پاسخ‌گویی به پرسش‌های این پژوهش، هم از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی و هم از روش‌های میدانی استفاده شد؛ زیرا، مهم‌ترین عناصر نقش‌آفرین در این فعالیت‌ها، یعنی معلمان و فرهنگیان مطالبه‌گر، آگاه‌تر از هر اندیشمند و پژوهشگر و کارشناسی از اهداف و چگونگی و نحوه بیان مطالبات خود آگاه بوده‌اند؛ بنابراین، برای پاسخ به مسئله این پژوهش از روش مصاحبه استفاده شد و حجم نمونه، تعداد ۴۰ نفر از فرهنگیان شیراز بودند. نتایج این

پژوهش نشان داد که معلمان و فرهنگیان، دیگر به نهادها و تشکیلات صنفی خود اعتماد قابل قبولی ندارند و همین امر سبب شده است که خیابان را برای بیان اهدافشان انتخاب کنند. ناکارآمدی این نهادها، وابستگی سیاسی آن‌ها به حاکمیت و دولت، بی‌توجهی به مطالبات واقعی، و... به مرور سبب ایجاد فاصله بین این صنف با نهادهای صنفی این مجموعه شده که در گردهمایی‌ها و اعتصابات‌های سال‌های اخیر آنان قابل مشاهده بوده است.

نامیدی ریشه‌دار از تشکلهای صنفی و مدنی در بستر فرصت‌های بی‌نظیری که شبکه‌های اجتماعی‌ای همچون فیس‌بوک، یوتیوب، و تلفن‌های همراه برای سازمان‌دهی و بیان مطالبات ایجاد کرده است، سبب شده که این افراد به‌سوی خودتعیین‌کنندگی و اثرگذاری برای پیشبرد اهداف، عدالت اجتماعی، و کاهش دادن نابرابری‌های اجتماعی به‌شکل مستقیم در خیابان‌ها سمت‌وسو یابند. برپایه نظریه آلن تورن می‌توان گفت، کارگران و اصناف به نقش تعیین‌کننده و سرنوشت‌ساز خود در شکل‌دهی و سمت‌وسو دادن به تاریخ‌مندی با ایفای کنشگری مؤثر و خودانگیخته در خیابان‌های ایران در سال‌های اخیر پی برده و زنجیروار به بیان مطالبات و نارضایتی خود در قالب کنشگری جمعی و خودانگیخته در میداين و خیابان‌ها ادامه می‌دهند تا بر تغییر سیاست‌گذاری‌ها در راستای برقراری عدالت اجتماعی، کاهش نابرابری‌ها و تحقق حقوق اجتماعی و سیاسی خویش تأثیرگذار باشند.

در عین حال از دهه ۱۳۹۰ به این سو، نقش شبکه‌های اجتماعی در تأثیرگذاری بر کنش‌ها بی‌بدیل است. شبکه‌های اجتماعی توانسته‌اند خلأ مدیریتی-تشکیلاتی، سازمان‌دهی، و حتی گفتمانی را نیز برطرف کنند یا دست‌کم بهبود بخشند. اکنون معلمان منتظر نمی‌مانند که افرادی در رأس گروه‌ها برای آنان تصمیم گرفته و آن‌ها را ناخودآگاه به رعایت و انجام، ملزم کنند. چه بسا خودشان به‌گونه‌ای خودجوش، قابلیت کنشگری دارند و می‌توانند در شبکه‌های متشکل از افراد، نماینده صنف خود باشند. در بررسی فعالیت کانون‌ها و تشکلهای صنفی فرهنگیان در این چند دهه، چند نکته اهمیت بنیادینی دارد؛ از شواهد و دیدگاه‌های معلمان این‌گونه برمی‌آید که داشتن رفتاری توأمان، یعنی داشتن فعالیت‌های صنفی از یک سو، و ورود به مذاکره با دولت‌ها و نهادهای اجرایی از سوی دیگر، این مطلب را به ذهن می‌رساند که شاید در رأس تشکلهای، دغدغه فعالیت مدنی یا صنفی به‌گونه‌ای حرفه‌ای نباشد و به‌ظاهر، هدف، کسب قدرت یا اهرم فشار برای امتیازگیری (خواه شخصی یا عمومی محدود) از طرف مقابل، یعنی «نهاد اجرایی یا قدرت حاکم»، است. نکته دیگر، وجود ضعف در قوانین و اساسنامه‌های ناظر

بر عملکرد تشکل‌ها یا کانون‌ها است؛ به این ترتیب که بنا به ادعای فعالان، میان مجاز بودن فعالیت صنفی در قوانین موضوعه کشور و فقدان آزادی لازم در فضای واقعی جامعه، تناقض جدی وجود دارد و چه بسا همین امر، به سوق دادن گروه‌ها به سوی اقدامات خشونت‌آمیز منجر می‌شود.

سرانجام، نتایج حاصل از این بحث نشان می‌دهد که کاهش تمایل به عضویت در تشکل‌های صنفی و مدنی، نشان‌دهنده چرخش معلمان به سوی خودبیانگری و حضور در خیابان به جای پیگیری مطالباتشان از طریق نهادهای میانجی است. این، همان چیزی است که آصف بیات در نظریه‌ها و دیدگاه‌های خود با عنوان «پیشروی آرام و سیاست خیابان» از آن نام برده است. این واقعیت، در حالی رخ داده است که در گذشته، اعتراضات، بیشتر با هدایت اتحادیه‌ها و تشکل‌های صنفی-مدنی انجام می‌شد؛ به عنوان مثال، معترضان در سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۸۸، افراد مشخصی را به عنوان رهبر پذیرفته بودند و به فراخوان‌های آنان واکنش نشان می‌دادند و همچنین، قدرت چانه‌زنی با نمایندگان و نهادهای میانجی را داشتند؛ اما از سال ۱۳۹۶ به این سو، اعتراضات به شکل خیابانی و مستقیم روی داده و اتحادیه‌ها و تشکل‌های صنفی-مدنی، نقش درجه دوم را یافته‌اند.

نکته مهم دیگر این است که شبکه‌های اجتماعی مجازی، به دلیل در اختیار داشتن ابزارهای گوناگون ارتباطی و فضای آزاد و عاری از ترس و اجبار، کارکردهای سیاسی-اجتماعی پیدا کرده‌اند. این شبکه‌ها از یک سو، آگاهی سیاسی را افزایش داده و از سوی دیگر، فرصتی را برای ارتباطات و تعاملات بین افراد گوناگون از نقاط مختلف جهان فراهم کرده‌اند. در نتیجه، به ابزاری در راستای هدفمند کردن و سرعت بخشیدن به جنبش‌های اجتماعی و سیاسی تبدیل شده‌اند. رسانه‌ها نیز با بهره‌برداری از این فضا، از شکل کلاسیک خود بیرون آمده و با استفاده از ابزارهای گوناگون ارتباطی، گستره مخاطبان و مکان‌های تحت پوشش خود را افزایش داده‌اند. شبکه‌های ماهواره‌ای، مثالی بر این ادعاست که در سال‌های اخیر از طریق آنتن‌های اینترنت و ایجاد شبکه‌های مجازی در پلتفرم‌های پرشمار جهانی، صدای خود را به گوش جهانیان می‌رسانند.

وبلاگ‌ها، فیس‌بوک، توئیتر، اینستاگرام، تلگرام، یوتیوب، واتس‌آپ، و لینکداین و همچنین، کانال‌های ماهواره‌ای، از مهم‌ترین رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی‌ای به شمار می‌آیند که در شکل‌گیری شبکه‌های مردمی هدفمند و کنشگر نقش، بسزایی داشته‌اند؛ در این بستر

شبکه‌ای شده و با وجود چالش‌ها و مشکلاتی که بر سر راه تشکل‌های صنفی و کاهش اثرگذاری آن‌ها در سازماندهی اعتراضات به وجود آمده است، در ادامه، راهکارهایی برای برون‌رفت از این بحران‌ها ارائه شده است.

• تلاش برای رفع فقر و بی‌عدالتی

بی‌توجهی به فقر و نابرابری می‌تواند به تخریب سرمایه اجتماعی و سرانجام، تضعیف انسجام ملی منجر شود. توجه به این امر نیز ضروری است که سیاست‌های کاهش فقر، لزوماً به کاهش نابرابری‌ها، به‌ویژه نابرابری در توزیع فرصت‌ها، نمی‌انجامد؛ بنابراین، در سیاست‌های بهبود شاخص‌های فقر، عدالت اجتماعی نیز باید مورد توجه قرار گیرد و سبب کاهش احساس تبعیض بین اقشار حاشیه‌نشین و متوسط روبه‌پایین جامعه با دیگران شود که سرانجام، باعث تقویت مشروعیت عملکردی حاکمیت بین مردم می‌شود. انجام اصلاحات بنیادین و ساختاری، به‌ویژه در بخش‌های گوناگون اقتصادی مانند اصلاح نظام بانکی، بودجه، و قیمت کالاها و حامل‌های انرژی، در این راستا قابل‌ارائه است.

• تلاش برای تأمین رفاه مردم

تلاش اداره‌های ذی‌ربط برای ایجاد زمینه و بسترهای مناسب به منظور بهره‌مندی اقشار گوناگون از حداقل امکانات رفاهی و اقتصادی و بازبینی برنامه‌ها و طرح‌های اقتصادی به نفع طبقات پایین جامعه در راستای بهبود وضع معیشت آن‌ها و ایجاد چشم‌انداز روشن و افق‌گشایی پیش چشم مردم، به‌ویژه جوانان.

• تقویت جامعه مدنی کارآمد و میدان دادن به نهادهای میانجی و مردمی

حکومت‌ها در پرتو نقدها و چالش‌ها، از ضعف‌های خود، آگاه شده و با از میان برداشتن آن‌ها توانمند می‌شوند. افزون‌براین، شایسته و بایسته است که نهادها و انجمن‌های مدنی و احزاب موجود در جامعه مدنی به قواعد و ارزش‌های دموکراتیک، اخلاق مدنی، رعایت قانون، و مصالح عمومی و مسئولیت مدنی خود پایبند باشند. تنها در این فضای تعاملی است که اعتماد، همکاری، و دوسویگی درست میان دولت و جامعه مدنی شکل می‌گیرد و این تعامل، با اعتمادآفرینی، به تقویت سرمایه اجتماعی کمک می‌کند؛ بنابراین، ضروری است که به نقش نهادهای میانجی اجتماعی و سیاسی برای تقویت سیاست‌گذاری مردمی توجه شده و با یک

اراده سیاسی، علمی، و عملیاتی جدی، به سوی تقویت نهادهای مدنی گام برداشته شود و با ایجاد رابطه مستمر، محکم، و منسجم بین حکومت، نهادهای مدنی، نهادهای علمی، و شکل های صنفی، به سوی حل معضلات، پیش برویم تا در مواقع ضروری، این نهادها بتوانند به عنوان بازوی هماهنگ کننده و میانجی بین مردم و حکومت عمل کرده و مردم بتوانند مطالباتشان را از طریق آنها دنبال کنند.

• بسترسازی برای نهادمند شدن اعتراضات و راهپیمایی ها

در حال حاضر، خلأ سازوکار قانونی برای اعتراض ها و راهپیمایی ها، بیش از پیش در نظام جمهوری اسلامی، به عنوان یک نظام مردم سالار، احساس می شود. براساس اصل ۲۷ قانون اساسی، تشکیل اجتماعات و برگزاری راهپیمایی ها مشروط به آنکه بدون حمل سلاح بوده و محل مبانی اسلام نباشد، آزاد است. اما پس از گذشت ۴۰ سال از عمر جمهوری اسلامی ایران، هنوز سازوکاری برای تحقق اصل ۲۷ قانون اساسی فراهم نشده و در نتیجه، اعتراضات و نارضایتی مردم در بسترهای قانونی روی نداده است و این امر خود، یکی از عوامل نارضایتی مردم است؛ زیرا، راه و گذرگاهی برای بیان مطالباتشان نمی یابند. در این راستا، وزارت کشور، به عنوان عهده دار برقراری امنیت در کشور، با همکاری سایر نهادهای مربوطه (به ویژه فرماندهی کل انتظامی کشور) باید مکانی را برای انجام اعتراضات مسالمت آمیز در تهران و استان های دیگر کشور مشخص کنند.

• بازسازی اعتماد از دست رفته مردم

بازسازی اعتماد از دست رفته مردم از طریق بازیابی رضایتمندی اجتماعی، سخت تر و محدودتر نکردن زندگی مردم هم به لحاظ اقتصادی و هم به لحاظ اجتماعی، تا حدودی، گام مثبتی برای جلب این اعتماد از دست رفته خواهد بود. رعایت حقوق شهروندی و کرامت انسانی و حفظ منزلت اجتماعی مردم، پیگیری و رسیدگی به مطالبات آنها و نظارت کافی بر انجام این پیگیری ها به منظور جلوگیری از انباشته شدن مسائل حل نشده پر شمار در این زمینه قابل ذکر است.

• تقویت طبقه متوسط

هرچند آستانه تاب آوری جامعه، پایین است، اما مردم به لحاظ آسیب پذیری از مشکلات

اقتصادی، در شرایط یکسانی قرار ندارند و می‌توان آن‌ها را به‌طور کلی به سه طبقه تقسیم کرد: طبقه بالا، طبقه متوسط، و طبقه پایین. در این میان، طبقه نخست و سوم، به ترتیب، کمترین و بیشترین میزان آسیب‌پذیری را خواهند داشت. در مقابل، طبقه متوسط، با توجه به کاهش درآمدهای خانوار و افزایش هزینه‌های گسترده، در حال نزدیک شدن به طبقه ضعیف است. به بیان روشن‌تر، طبقه متوسط، که معلمان نیز جزو آن هستند، به‌عنوان مهم‌ترین حامی و هسته مرکزی تقویت سرمایه اجتماعی، در حال تحلیل و لاغر شدن است. نظام سیاسی باید ضمن تقویت اقتصادی طبقه متوسط و جلوگیری از تضعیف آن، نقش محوری این طبقه را در جامعه به رسمیت بشناسد؛ زیرا، طبقه متوسط، دغدغه‌مند آرامش و نظم و اخلاق است. افزون‌براین، تضعیف این طبقه، موجب گسترش جنبش‌های بدون سر و رادیکال خواهد شد که هزینه‌های امنیتی را به شدت افزایش می‌دهد. انجام اقدامات لازم و تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام مربوط به معلمان، می‌تواند به بهبود وضعیت آنان و ارتقای کیفیت زندگی‌شان بینجامد و در نتیجه، رضایت این طبقه را جلب کند.*

منابع

- آشوری، داریوش (۱۳۸۰). دانش نامه سیاسی. تهران: مروارید.
- بختیاری، فرنگیس (۱۴۰۰). جنبش معلمان (۱۳۹۹-۱۳۰۰)، برگرفته از سایت نقد، در دسترس در: <http://naghd.info/teachers-1300-1399-S.pdf>
- بیات، آصف (۱۳۹۰). زندگی همچون سیاست، چگونه مردم عادی خاورمیانه را تغییر می دهند. ترجمه فاطمه صادقی.
- بیات، آصف (۱۳۹۱). سیاست های خیابانی: جنبش تهی دستان در ایران. ترجمه اسدالله نبوی چاشمی. تهران: پردیس دانش.
- پیران، پرویز (۱۳۸۴). فقر و جنبش های اجتماعی در ایران. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، ۵(۱۸)، پاییز.
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۷۷). تشکلهای گفتمانی و جامعه؛ چند گفتار. فصلنامه گفتمان، (۲).
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۶). خیابان و سیاست؛ تجربه سیاستی از جنس بازیگوشی در ایران امروز. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۲(۴)، ۷۴-۳۳.
- سردارنیا، خلیل الله؛ البرزی، هنگامه (۱۴۰۱). تحلیل اعتراضات صنفی-اجتماعی اخیر در ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶) از منظر نظریه سیاست خیابان. فصلنامه راهبردی سیاست، ۱۱(۴۰)، ۱۵۰-۱۰۷.
- سردارنیا، خلیل الله؛ جاهدین محمدی، ساسان (۱۳۹۵). سازوکارهای حقوقی تعامل اصناف با دولت و ضعف نهادمندی اتحادیه های صنفی در ایران. مجله مطالعات حقوقی، ۸(۱)، ۸۳-۵۷.
- شهریاری، حیدر؛ بلاغی اینالو، احسان (۱۴۰۲). چالش های کنشگری صنفی سیاسی معلمان و تشکلهای صنفی آنان در دهه ۱۳۹۰. پژوهشنامه علوم سیاسی، (۳)، ۱۸(۱)، ۱۹۸-۱۶۳.
- قاضی، ابوالفضل (۱۳۷۵). حقوق اساسی و نهادهای سیاسی. تهران: دانشگاه تهران.
- کاستلز، امانوئل (۱۳۹۶). شبکه های خشم و امید: جنبش های اجتماعی در عصر اینترنت. ترجمه مجتبی قلی پور، تهران: نشر مرکز.
- موسوی، سیدمحمد (۱۴۰۰). مطالعه جامعه شناختی محدودیت ها و امکان های تشکلیابی معلمان در استان تهران (۱۴۰۰-۱۳۸۵). پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس.
- موسی خان، محمدمهدی (۱۳۹۶). فعالیت صنفی معلمان تهران از ۱۳۲۰ تا قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲. پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی (پایان نامه).
- نوروزپور، مرتضی (۱۳۹۸). تحلیل اعتراض های سیاسی دی ماه ۱۳۹۶. پژوهشنامه علوم سیاسی، ۱۴(۱)، ۲۲۰-۱۸۵.

Bayat, A. (2010). *Life as Politics: How Ordinary People Change the Middle East*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Chambers-Ju, Ch. (2024). *Teachers' Unions, the Labor Movement, and*

Education Reform. Available at: <https://cambridgeblog.org/2024/08/teachers-unions-the-labor-movement-and-education-reform/>.

Kritzer, H. (1977) Political Protest and Political Violence: A Nonrecursive Causal Model. *Social Forces*, 55 (3), 630-640.

Gindinand & Finger (2013). Promoting Education Quality: the Role of Teachers' Unions in Latin America. *Background Paper Prepared for the Education for all Global Monitoring Report 2013/4*. Teaching and Learning: Achieving Quality for all, p.41, available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225931>.

Mccollow, J. (2017). *Teacher Unions*. Oxford Research Encyclopedia of Education. Available at: <https://oxfordre.com/education/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-201>.

Medadi, A., & Mahdavi, A. H. (2024). Teacher Unions Involvement in Education Policy: Lessons from the Iranian Teachers Movement. *Globalisation, Societies and Education*, 1-20. Available at: <https://doi.org/10.1080/14767724.2024.2305225>.

Zimmt, R. (2018). *A Year of Protests in Iran: Situation Assessment*, Institute for National Security Studies. 2018. JSTOR. Available at: <https://www.jstor.org/stable/resrep19465>, Accessed 13 Oct. 2024.